

Slovensko-Hrvaška meja v Istri

Preteklost in sedanjost

Izbor referatov iz okroglih miz

Portorož, 21. februar 1998
Ljubljana, 1. september 2004

Uredila:

Duša Krnel - Umek

Izdal:

ČGP, Ljudska čebela

Oblika in priprava:

Špes grafika

Risba na naslovnici:

Alojz Umek

Lektorirala:

Valerija Trojar

Tisk:

Tiskarna Utrip

Naklada:

1000 izvodov

Za vsebino prispevka odgovarja vsak avtor sam.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

341.222(497.4:497.5)

Slovensko-Hrvaška meja v Istri : preteklost in sedanjost /
[avtor Duša Krnel-Umek ;
Ljubljana : Ljudska čebela, 2005

ISBN 961-238-489-4
1. Krnel-Umek, Duša
220965120

VSEBINA - KAZALO

Janez Podobnik Zborniku na pot	7
Marjan Podobnik Resnica osvobaja	9
Duša Krnel – Umek Uvod	11
Mitja Deisinger Z novo strategijo do meje s Hrvaško	13
Duša Krnel – Umek Slovenci na Jadranu	15
Ana Kalc – Hafner Nasledstvo mednarodnih pogodb, ki jih je ratificirala bivša SFRJ	35
Samo Pahor Prispevek k razrešitvi vprašanja jezikovne pripadnosti prebivalstva severnozahodnega dela hrvaške Istre	41
Leon Marin Dogovor o organizacijsko-teritorialni (vojaško pravni) razmejitvi je ostal temelj za poznejšo mejo med republikama	47
Pavel Zupančič Sedanja izhodišča za določitev državne meje med Slovenijo in Hrvaško	71
Dvojni zemljiški kataster na območju Sečovelj	76
Kronologija dogodkov o meji na morju in na kopnem v Istri od 1947 do 2004	79

Janez Podobnik

ZBORNIKU "SLOVENSKO- HRVAŠKA MEJA V ISTRI" NA POT

o tem, ko smo v letih razburljivih meddržavnih odnosov z našo južno sosedo slišali mnogo besed in predvsem političnih izjav, imamo v rokah končno še eno resno strokovno delo, ki celovito zajema ozadje in okoliščine (ne)določanja meje s Hrvaško v Istri in na morju. Vsebinsko pomeni nadaljevanje zbornika o slovenski južni meji, ki je bil, na pobudo in pod pokroviteljstvom takratnega ministra za znanost iz vrst SLS dr. Lojzeta Marinčka, izdan leta 1998.

Tragično dejstvo je, da tudi sama slovenska politika prevečkrat neenotno ravna ob vprašanju Piranskega zaliva in meje s Hrvaško, hkrati pa zaradi premajhnega poznavanja problematike na dogodke v zalivu ali ob meji reagira neprimerno.

Ko govorimo o meji, razdelitvah in celovitosti Piranskega zaliva se moramo zavedati, da ne gre le za kvadratne metre zemlje in litre vode; govorimo predvsem o ljudeh, ki svoj vsakdan preživljajo na tem prostoru, ki spoštujejo trud svojih prednikov ter želijo to ohraniti tudi za svoje potomce. Govorimo o ljudeh, ki so tu doma!

Na tem mestu želim izraziti vso podporo posameznikom in civilni družbi, ki že leta neutrudno opozarjajo na nerešena vprašanja in probleme ob južni slovenski meji. So naša vest – vest države in politike, zato si zaslužijo vse priznanje!

Ohranjamo, kar nam je dragoceno. Slovenska država, kot prostor slovenskega naroda, je za nas nekaj izjemno dragocenega.

Tudi današnja Slovenska ljudska stranka je od same ustanovitve dalje, prav tako kot njena predhodnica – zgodovinska SLS, dolgoročno gradila na slovenskih nacionalnih interesih: bili smo edini, vztrajni in zvesti zaščitnik interesov slovenskih kmetov in podeželja ter regij in občin, zbirali smo podpise za majniško deklaracijo 1989, posebno skrb namenjamo družinam in otrokom, podpiramo decentralizacijo Slovenije in enotno Slovenijo v prihodnji

evroregiji. Odločno vztrajamo na celovitosti Piranskega zaliva in dostopu na odprto morje.

Hvala avtorjem, ki so v pripravo zbornika vložili veliko svoje energije, znanja in ljubezni do slovenstva. Moja iskrena želja je, da bo delo služilo kot priročnik in vir informacij v pomoč vsem, ki se želijo podrobneje seznaniti z dejstvi o meji v Istri in oblikovati svoja stališča do tega vprašanja!

Marjan Podobnik

RESNICA OSVOBAJA

nogi, ki niso neposredno vključeni v reševanje odprtih mejnih vprašanj med Slovenijo in Hrvaško in prihajajo iz tretjih držav, si verjetno pogosto postavljajo vprašanje: »Kdo ima prav ob tako različnih stališčih do posameznih odprtih zadev?«

Taka vprašanja si še posebno postavljajo vsi, ki se ne opredeljujejo vnaprej za eno ali drugo stran, ampak želijo oblikovati stališča na osnovi objektivnih dejstev, na temelju resnice. Predvsem njim je namenjen ta zbornik. Strokovnjaki različnih strokovnih usmeritev v zborniku namreč osvetljujejo znana, žal pa pogosto premalo izpostavljena ali celo pozabljena dejstva.

V Slovenski narodni zvezi pri SLS nadaljujemo z dolgoletnim vztrajnim prizadevanjem SLS, da bi se vedenje o zgodovinskih in drugih dejstvih razširilo na čim širši krog ljudi. Še posebno pomembno je, da je o tem celovito seznanjena mednarodna politična in strokovna javnost.

Da bi se vnaprej izognili vtisu, da želimo širiti kakorkoli dvomljive informacije, ki jih ni mogoče dokazati in uspešno braniti pred morebitnimi drugačnimi argumenti hrvaške strani, naj izpostavimo pripravljenost in interes za soočenje naših pogledov s hrvaškimi strokovnjaki.

Slovenija in Hrvaška sta prijateljski sosednji državi, ki v stoletjih sobivanja nista bili v medsebojni vojni in sta v tem pogledu pozitiven primer. Prepričani smo, da bo pozitiven odnos, ki ga Slovenija izpričuje z odločno in prepričljivo podporo Hrvaški za takojšen začetek pogajanj za vstop v EU, ostal tudi v prihodnosti. Ker pa tudi v tem primeru velja izrek »čisti računi, dobri prijatelji«, je treba vendarle povedati, da Hrvaška od osamosvojitve naprej včasih bolj, včasih manj vidno preko politike postavljanja pred dejstvo, odkrito kaže ozemeljske težnje na škodo Slovenije. Najbolj vidni primeri so poskusi postopnega prevzemanja nadzora nad Piran-

skim zalivom in posledično onemogočanja teritorialnega prostega dostopa Slovenije na odprto morje, prevzemanje nadzora na različnih delih kopenske meje od slovenske Istre oz. zaselkov južno od Dragonje do Hotize na vzhodu Slovenije. Najbolj kričec primer pripravljenosti Hrvaške na nasilno zavzemanje delov slovenskega ozemlja je bila aretacija dvanajstih slovenskih državljanov, med njimi dveh poslancev slovenskega parlamenta, s strani hrvaške uniformirane policije in specialcev na slovenskem ozemlju ob Dragonji oktobra 2004.

Junija 2005 sta Slovenska in Hrvaška vlada na Brionih podpisali izjavo o izogibanju incidentom, v kateri je nedvomno opredeljeno, da bo spoštovano stanje na dan 25.6.1991. Hrvaška stran je že dober teden po podpisu začela kršiti izjavo z vplutjem Hrvaškega policijskega čolna na sredino Piranskega zaliva.

V SNZ pri SLS obžalujemo tako početje Hrvaške, ki z dejanji mimo evropskih standardov želi ovirati Slovenijo pri nekaterih strateških ciljeh, kakršen je npr. ohranitev celovitosti Piranskega zaliva in teritorialno prostega dostopa na odprto morje. SNZ pri SLS podpira čimprejšnjo vključitev Hrvaške v EU, ne pristaja pa na Hrvaško poseganje po slovenskem ozemlju. Zato bomo v primeru nadaljevanja poskusov Hrvaške po prevzemanju Piranskega zaliva in poskusov onemogočanja prostega dostopa Slovenije na odprto morje zbrali podpise za referendum, kjer se bodo slovenski državljani odločali ali naj se pod takimi pogoji podpre vstop Hrvaške v EU.

Zbornik, ki je pred nami, naj pomaga obema stranema k iskanju sprejemljivih rešitev. Razumeti drug drugega se včasih zdi težko. Razumeti slovensko-hrvaška odprta vprašanja za predstavnike drugih držav je včasih tudi težko. S poznavanjem dejstev je vse to lažje.

Resnica osvobaja.

Vprašanje slovensko-hvaške meje, zlasti pa meje v Istri, se je po osamosvojitvi leta 1991 ponovno odprlo. Prvič se je o vprašanju razpravljalo v Portorožu na okrogli mizi Nejasno stanje in diplomatske drobtinice leta 1996. Širši krog strokovnjakov in prebivalcev piranske občine pa se je v to razpravo vključil šele pri organizaciji okrogle mize z naslovom Vprašanje oblikovanja slovenskega etničnega in državnega prostora s posebnim poudarkom na slovensko hrvaški meji v Istri leta 1998. Od tedaj je izšlo na to temo več razprav in publikacij, kar pa še ni pripomoglo k modrejšim političnim odločitvam, ki bi temeljile na strokovnih in znanstvenih ugotovitvah o poteku meje in na volji prebivalcev, da ostanejo na ozemlju Republike Slovenije.

Skupina kritičnih avtorjev, ki se že vrsto let ukvarjajo z vprašanjem meje v Istri, se je zato odločila, da pripravi kratke prispevke. V njih analizirajo sedanje stanje in opozarjajo na nepopravljivo škodo, ki jo povzročajo za razvoj slovenskega naroda nepremišljene odločitve. V preteklosti, zlasti pa od prve svetovne vojne dalje, so se s spreminjanjem državnih meja deli slovenskega narodnega ozemlja s prebivalci in vsem njihovim premoženjem prepuščali tujim državam.

Z vstopom Slovenije v Evropsko unijo bodo vse meje seveda ostale, meje držav, občin in zemljiških parcel. Spreminjale pa se bodo meje interesnih območij večjih sosed, ki mejijo na našo državo. Državljeni Slovenije smo se s plebiscitom prostovoljno odločili za lastno državo, da bo ta varovala predvsem in zlasti naše skupne interese. Eden od pomembnih določil slovenske države pa so tudi njene meje. In z odločitvijo za samostojno državo prav nihče ni dobil pravice, da meje spreminja v škodo Republike Slovenije.

Mitja Deisinger

Z NOVO STRATEGIJO DO MEJE S HRVAŠKO

roblem meje med Slovenijo in Hrvaško, zlasti ob obali in na morju, je obstajal že v SFRJ, vse od osamosvojitve obeh držav pa je to meddržavno vprašanje, ki vedno bolj drsi v škodo naše države. Z vstopom v NATO pakt in Evropsko unijo je prišel čas, da to mejno vprašanje dokončno rešimo pravično in v skladu z našimi interesi. Iz tega razloga je potrebno analitično izdvojiti temeljna izhodišča ter državniško ukrepati.

Ugotovimo naslednja dejstva:

- Slovenija trenutno ne obvladuje dela teritorija (katastrskega ozemlja južno od Dragonje) in morja (Piranski zaliv in izhod na odprto morje pri točki T 5), kar je imela 25. 6. 1991 in si je ustavno zagotovila s Temeljno ustavno listino RS v razdelku II.
- Hrvaška si je z nasilnimi in samovoljnimi dejanji prisvojila omenjeni teritorij, tako kopni kot morski (z odklopi telefonov in elektrike, novimi hišnimi številkami, zgraditvijo mejnega prehoda Plovanije, kontrolo polovice Piranskega zaliva, školjčiči, novo nastavitvijo zemljiške knjige in katastra itd.
- Sporazum o meji Drnovšek-Račan ne obstaja več.
- Hrvaška je z razglasitvijo ekološko ribolovne cone zaprla mednarodne vode v Jadranskem morju, tozadevni zakon bo uveljavljen jeseni 2004.

Slovenija mora reagirati na ustrezen državotvoren način, upoštevajoč, da gre za južno mejo Evropske unije. Na tej podlagi mora sprejeti naslednje ukrepe:

- Takoj naj se na vseh delih meje vzpostavi stanje z dne 25. 6. 1991; mejne prehode je treba postaviti na meje slovenskih katastrskih občin.
- Hrvaška mora na zahtevo slovenske vlade preklicati in odstraniti vse dokumente in posege v slovensko ozemlje, saj so

ta njena dejanja pravno nična glede na 3. točko III. poročila tako imenovane Badinterjeve komisije.

- Vrnitev na meje katastrskih občin (Slovenija npr. to striktno upošteva pri Hotizi) je skladna s stališčem Hrvaške, ki isto zahteva od Srbije na drugem bregu Donave.
- Piranski zaliv je po bivši jugoslovanski zakonodaji notranja voda, ki se ne deli, bil je slovenski uti possidentis do osamosvojitve (odlok obalnih občin!); potrebno je vzpostaviti isti režim, kot je v Boki Kotorski (Srbija in Črna gora kontrolirata zaliv, v kopno segajoč majhen zaliv pa skupno s Hrvaško), tako da bi Slovenija nadzorovala celoten Piranski zaliv.
- Sloveija je z notifikacijo Italije edini naslednik Osimskih sporazumov, zato je njena mednarodna obveznost, da vzdržuje morsko mejo z Italijo – do točke T 5, česar Hrvaška ne sme preprečevati.

Šele po vzpostavitvi takšne ureditve, ki je bila porušena s hrvaškimi samovoljnimi in nasilnimi ravnanji, bo na bilateralni ravni, po potrebi pa tudi na internacionalni ravno ali z mednarodno arbitražo, možno uveljaviti naše zahteve po pravični meji. Tedaj bo treba uveljaviti vsa strokovna stališča, od zgodovinskih, etničnih do strateških.

V tej naslednji fazi se šele lahko izoblikujejo posamezne pragmatične rešitve, ki pa ne morejo iti na škodo Slovenije. Kot je šel na primer tako imenovani dimnik do mednarodnih voda, ki jih po odločitvi Hrvaške za ekološko ribolovno cono sploh ni več, dobila pa bi darilo, ki si ga Slovenija ne sme dovoliti – ozemlje s slovenskimi zaselki in Slovenci!

Ob pogajanjih ne sme biti ovir glede možnih rešitev. Naj spomnim na nedavni intervju bivšega predsednika Kučana na HTV. Celo hrvaški nepopustljivi pogajalec, pokojni predsednik Tuđman, mu je omenil možnost najema dela Savudrije. Iz takšnih razlogov, pobud in kompromisov se edino lahko porodi pravična rešitev za Slovenijo.

Od našega vodstva, vključitve strokovnjakov, diplomatske spretnosti je odvisno, ali bomo uspeli vsaj ohraniti naše ozemlje. Pri tem moramo biti pozorni, da ne bi ponovili zgodovinskih napak.

Duša Krnel – Umek

SLOVENCİ NA JADRANU

Izveleček

Severni Jadran je bil v zgodovini vedno pomembno križišče poti med severom in jugom, vzhodom in zahodom, zato je bil pod močnim pritiskom sosednjih narodov, germanskega s severa, romanskega z zahoda in madžarskega z vzhoda, da si omogočijo prehod do morja. Z novimi političnimi razmerami, ki so nastale po razpadu Jugoslavije leta 1991, se je v Evropi spremenilo razmerje sil med državami, ki mejijo na Slovenijo. O severni meji in germanskih pritiskih je veliko znanstvene literature, o zahodni meji je literature manj, selitve in politični pritiski s slovanskega juga pa so tudi v znanstvenih krogih pomanjkljivo obdelana tema.

Eden od pogojev za državo je določena država meja. Državna meja pa temelji na deželnih in občinskih mejah, ki so se izoblikovale skozi zgodovino. Narodnostna meja na jugu se prikazuje od naselitve naprej nespremenjeno in se riše po nekdanji republiški meji, ki je nastala med letoma 1945 in 1954, kar pa ne drži. Pri določanju slovenske državne meje v Istri po nastanku nove države Slovenije je zato potrebno upoštevati zgodovinska in etnološka dejstva, ki se nanašajo na upravne, državne in narodne meje, zato bo v sestavku prikazano vprašanje meje v Istri v zadnjih dvesto letih z novimi podatki.

Slovenci so v 19. stoletju naseljevali istrski polotok do reke Mirne, ponekod pa še južneje. Na reki Mirni je bila zadnja mednarodno priznana meja Svobodnega tržaškega ozemlja, cone B, od 1947 do 1954.

Istra nikoli v zgodovini do leta 1945 ni bila v okviru upravne enote, ki bi združevala Hrvate, pač pa je bila v okviru enot, ki so združevale Slovence kot večinski narod. Že od začetkov beneške uprave na istrskih tleh navajajo pisni viri iz druge polovice 13. stoletja prve obrise piranskega ozemlja – piranski polotok med Strunjanom in Lucijo, ter da je pod Piran spadal večji del savudrijskega Krasa. V piranskem arhivu je dokument, da je v habsburško-beneški vojni leta 1510 pripadel Momjan z okoliškimi vasi Piranu. V času do konca Beneške republike v 18. stol. je ozemlje piranske občine segalo od Strunjana do severnega dela savudrijskega Krasa in

Kaštela. Po cerkveni upravi sta župniji Piran in Savudrija pripadali piranskemu vikariatu in kapitlju, župnija Kaštel pa vikariatu Krkavče, vse pa so bile v okviru koprške škofije. Piranska občina je vse do leta 1952 obsegala tudi področje Savudrije in Kaštela. Po tem letu pa je bil v lasti piranske občine in njenih občanov tudi velik del ozemlja na levem bregu Dragonje, ker meja med republikama nikoli ni bila določena.

Slovenska narodna meja v Istri v 19. stoletju

Slovenci so v 19. stoletju naseljevali istrski polotok do reke Mirne, ponekod pa še južneje. Po oceni Giovanija Quarantottija, ki piše o istrski historiografiji, je bila "značilnost duhovnega ozračja 19. stoletja v Italiji zgodovina, /.../ poznavanje zgodovinske preteklosti, /.../ zgodovinopisje /je bilo/ podrejeno nacionalnim in političnim zahtevam, /.../ ni bilo zgodovinskega dela, ki bi bilo nasprotno nacionalnim in unitarističnim značilnostim ali bi jih zanimalo." Tu pa se začne postavljati vprašanje poselitve, vprašanje staroselcev in prišlekov, vprašanje etnogeneze, naroda in narodnostne pripadnosti.

Vodnik je menil, da so Slovani in Slovenci od nekdaj stanovali po teh krajih. Glede na razprostranjenost Ilirskih provinc je videl enakopravnost slovenskega in srbskega jezika, zato naj bi bilo izobraževanje v šolah v obeh jezikih. V razpravi je bilo vprašanje, katere so meje hrvaškega narečja in kdo so Hrvati. Politično samozavedanje so kranjski poslanci prvič izrazili v odprtem pismu v Novicah leta 1848, ko so pisali: "/D/a bi se kranjska dežela, slovenski del koroške in štajerske dežele, slovensko Istrijansko in Goriško v en narod zedinili."

O izviru Slovencev tudi v preteklosti in v tuji literaturi ni bilo enotnega mnenja. Italijanski zgodovinar Pietro Kandler je leta 1846 pisal: "Nekaj časa je prevladalo mišljenje, da so Slovenci starejšega izvora v Istri, kot je dokument rižanskega zbora leta 804." Nad znanstvenimi argumenti pa so prevladovali politični interesi močnejših italijanskih in nemških sosedov, zato so prevladale teorije o prihodu Slovanov, ker so bile politično bolj prepričljiva teza za zavojevalske težnje sosedov in načrtno asimilacijsko politiko. Staroselci so bili zato lahko samo rimskega ali keltskega izvora. Katali, ki so bili v okolici Trsta, so bili po izvoru Karni, to pa je po Kandlerju bilo lahko samo galsko ali keltsko pleme.

Vendar pa so tudi italijanski in avstrijski pisci v 19. stoletju navajali, da je potekala narodna meja Slovencev na reki Mirni. Carlo Combi je v etnografskih opisih Istre leta 1859 razločeval med "*slovanskimi plemen*i" v Istri in Italijani, ki naseljujejo obalo in del notranjosti, kar pomeni "*I' Istria civile – meščansko oziroma omikano Istro*". Slovani se razlikujejo po noši in jeziku. Šavrini so popolnoma slovenski in so sorodni Slovencem v Furlaniji. Za Slované v Buzetu pravi, da govorijo slovenski dialekt, za

Slovane med Dragonjo in Mirno, da so Slovenci, ki imajo v govoru italijanske besede, in jih ima za poitalijančene. In v drugem sestavku istega leta: "K 160.000 Italijanom /.../ se lahko doda brez razlik 15.000 poitalijančenih ob Mirni, /.../ Slovani, ki bivajo od leta 1800 naprej, bolj zaradi administrativnih mej kot zaradi migracij, sedaj v številu 112.000 razkropljeni na podežlju v notranjosti, govorijo že v večjem delu kar dobro italijanski jezik. Vasi, ki ob koncu prejšnjega stoletja /mišljeno je 18. stoletje/ niso razumele italijanskega jezika, so sedaj občine z dvema jezikoma. Za tako ugoden razvoj gre zahvala bolj gostim cestam in s povečanjem teh bo še veliko bolje. In tako je želela civilizacija, ki je sedaj ne bo nihče porazil, kar daje verjetnost, da bo zmagala."

V opisu Istre (Istrien. Historische, geographische und statistische Darstellung der istrischen Halbinsel nebst den Quarnerischen Inseln) iz leta 1863 je "po jeziku Istra slovanska dežela, italijanski dialekt govori samo 3/10 prebivalstva po mestih in ob obali, podeželsko prebivalstvo ob mestih govori oba jezika, italijanskega in slovanskega:

- v okraju Koper je 2/3 Slovanov slovenskega jezika in samo 1/3 Italijanov ali poitalijančenih od 28.135 prebivalcev,
- okraj Piran ima 14.873 prebivalcev, od tega 12.930 Italijanov ali poitalijančenih Slovanov,
- ob reki Dragonji so slovensko in ilirsko govoreči prebivalci (1942),
- Buje (14.294): 2/3 slovansko-ilirske narodnosti, italijanske 1/3 v mestih,
- Poreč (8.400): Italijani v Poreču in Vrsarju, v vaseh slovanska, in sicer morlaška narodnost,
- Rovinj ima 14.514 prebivalcev, od tega 11.000 Italijanov – Slovani, ki sodijo k hrvaško-srbski družini,
- Vodnjan (13.000): 4.500 Italijanov, Slovani, in sicer morlaškega porekla,
- Pulj (6.358): Slovani srbskega porekla,
- Peroj: Črnogorci,
- Labin (12.000): slovanska narodnost; Plomin: Italijani, Slovani,
- Volosko (23.217): Slovani – jezik zelo podoben dalmatinsko-ilirskemu in ne hrvaškemu,
- Podgrad (16.039): Čiči in prebivalci kranjskega porekla,
- Buzet (14.026): slovanski, italijanski – slovanski, in sicer slovenskega porekla,
- Motovun (14.234): italijansko, slovansko – dalmatinsko, morlaško, srbohrvaško,
- Pazin (23.570): slovansko – ilirsko-hrvaško, del iz Karnije, del Vlahi, potomci rimske kolonije."

V naslednjem opisu Istre Antonio Coiz nekaj let kasneje piše, da živijo slovanska plemena, ki štejejo 112.000 ljudi, po podežlju in hribovju.

“Razdeljeni so v dve družini: slovensko in srbsko. Prvi so raztreseni po zgornji Istri do Mirne, razlikujejo se po narečju, nosijo široke kratke za vezane hlače in čevlje; drugi so razpršeni po južni Istri in se prepoznajo po dolgih, ozkih hlačah in sandalih. /.../ Srbsko in slovensko pleme se imenuje ilirsko. Prvo /Srbi/ imajo rjavo-oljnato barvo, črne in žive oči, so pretečega pogleda, visoki, ostrega in bistrega duha, živih in močnih strasti. Drugo /Slovenci/ so manjše postave, mehkega videza, svetle polti in okroglega obraza, modrih oči in so se naselili v vzhodni Furlaniji do srednje Istre.”

V delu Etnološke razmere avstrijskega Primorja leta 1885 navaja C. F. Czoernig (izg. Černik), da sodijo istrski Slovenci k isti rodovni skupini, ki je na Tržaškem, Goriškem in Kranjskem, v severni Istri v političnem okraju Koper in delu okraja Podgrad. Šavrini pripadajo Slovencem in zasedajo ozemlje od Trsta do Savudrije in so najstarejši slovanski prebivalci Istre. Tudi po starejših podatkih Czoernigovega očeta iz leta 1846 je bila občina Savudrija slovenska.

Cesare Battisti v delu Venezia Giulia navaja za leto 1900, da velja v “pretežno hrvaških in slovenskih krajih za manjšino vselej italijanska. /.../ V prevladujočih italijanskih krajih velja za manjšinsko prebivalstvo slovensko, še posebej, če leži severno od reke Mirne, za hrvaško, če leži južno od nje. Izjemi sta severno od Mirne Završje - Piemonte s hrvaško manjšino, medtem ko Motovun pozna slovensko manjšino južno od Mirne.”

Popisi prebivalstva po narodnosti v letih 1880, 1890, 1900 in 1910 so zato eden od kazalcev številčnega stanja. V stari Avstriji so popisovali “občevalni jezik”, kar pa pod stalnimi pritiski poitalijančevanja ni prikazovalo objektivne slike. Zato je mogoče sklepati, da je bilo po narodnosti več slovenskega prebivalstva, kot ga kažejo popisi. To potrjujejo tudi popisi, ki so bili za leto 1910 popravljeni zaradi neobjektivnega štetja in močnih pritiskov, da bi se Slovenci opredeljevali za italijanski jezik. Po navedbah Dragotina Gustinčiča leta 1915 (o tem je pisal Franc Rozman leta 2000) je v Istri od “okrog 147.000 Italijanov le slaba polovica pravih Italijanov, okrog 70.000–75.000 je tako imenovanih italijanašev, ki bolje znajo slovensko, sicer pa govorijo italijanski istrski dialekt in se imajo za Italijane le zaradi ekonomske odvisnosti od italijanskih trgovcev.” Popisi kažejo tudi ne dovolj izoblikovano narodno zavest, saj se v istem kraju pojavljajo enkrat pripadniki slovenskega, drugič srbohrvaškega jezika.

Po popisih leta 1910 je bilo na Goriškem 154.564 (61,9 %), v Trstu 56.916 (29,8 %), v Istri 55.134 (14,3 %) in na Reki 3.937 (7,9 %) prebivalcev, ki so govorili slovenski jezik. Vseh slovensko govorečih prebivalcev je bilo v avstrijskem delu cesarstva 1.252.940 (4,39 %), od tega v Primorju 266.614 (21 %).

Popisi po krajih pa kažejo, da sta bila Savudrija in Kaštel naseljena s Slovenci in Italijani oziroma poitalijančenimi.

KAŠTEL

	Število (%)	Število (%)	Število (%)	Število (%)
Leto	1880	1890	1900	1910
Vsi prebivalci	869	1.044	1.181	1.245
Slovenci	863 (99,31)	283 (27,11)	159 (13,46)	362 (29,08)
Hrvati				71 (5,70)
Italijani		754 (72,22)	1.019 (86,28)	812 (65,22)
Drugi	1 (0,12)		1 (0,08)	

SAVUDRIJA

	Število (%)	Število (%)	Število (%)	Število (%)
Leto	1880	1890	1900	1910
Vsi prebivalci	287	392	378	471
Slovenci	41 (14,29)	62 (15,82)	17 (4,50)	66 (14,01)
Hrvati			2 (0,53)	
Italijani	231 (80,49)	291 (74,23)	309 (81,75)	371 (78,77)
Drugi			1 (0,26)	34 (7,22)
Tujci				

Državne in deželne meje od 13. do 19. stoletja

V Evropi tečeta skozi zgodovino dva procesa: eden je ustanavljanje nacionalnih držav, ki dajejo narodom samostojnost in v katerih se narodne meje pokrivajo z državnimi, drugi pa je tvorba velikih nadnacionalnih zvez, kjer so prevladujoče težnje po nadvladi enega ali več narodov nad drugimi. Proces ustanavljanja nacionalnih držav je bil močan v začetku 19. stoletja. Po Act of Brotherhood of Young Europe leta 1834 ima "vsak narod svoje lastno poslanstvo – in vsi bodo sodelovali, da bi izpolnili poslanstvo človeštva. To poslanstvo ustvarja narodnost. Narodnost je sveta." Dežele, ki so imele zgodaj univerze, so zgodaj razvile tudi narodno zavest. Temu političnemu prepričanju pa so sledila tudi zgodovinska dela.

Slovenci na zahodu so bili več kot petsto let, to je od 13. do konca 18. stoletja, razdeljeni na dve državni tvorbi. Prva je bila Beneška republika, druga pa habsburški, pozneje avstrijski imperij. Beneška republika je zavzemala severna istrska mesta Piran, Koper, Izolo. Že od začetkov beneške uprave na istrskih tleh navajajo pisni viri iz druge polovice 13. stoletja prve obrise piranskega ozemlja – piranski polotok med Strunjanom in Lucijo, ter da je pod Piran pripadal večji del savudrijskega Krasa. V piranskem arhivu je dokument, da je v habsburško-beneški vojni leta 1510

pripadel Momjan z okoliškimi vasmi Piranu. V času do konca Beneške republike v 18. stol. je ozemlje piranske občine segalo od Strunjana do severnega dela savudrijskega Krasa in Kaštela. Za Savudrijo navaja zgodovinar Franc Kos, ki je služboval kot profesor tudi v Kopru, slovensko ime Žalborna (it. Salvore).

Po cerkveni upravi sta župniji Piran in Savudrija pripadali piranskem vikariatu in kapitulju, župnija Kaštel pa vikariatu Krkavče, vse pa so bile v okviru koprške škofije.

Trst in notranjost Istre pa so prešle pod oblast Habsburžanov v 14. stoletju. V habsburški monarhiji je imel Trst z ozkim pasom zaledja poseben položaj. Po navedbah Majde Smole v delu Graščine na nekdanjem Kranjskem je "habsburška oblast na Kranjskem trajala 583 let z izjemo kratkega razdobja tako imenovanih Ilirskih provinc. /.../ Obseg, kakršnega je Kranjska dosegla v 16. stoletju, je v glavnem ohranila še v 19. stoletju. Do 18. stoletja je obsegala Kastav, do 19. stoletja pa še Belaj, Klano, Lupoglavo, Kastelec, Devin, Odolino, Pazin, Socerb in Kršan, /.../ v preteklosti pa je tudi čabarski okraj pripadal Kranjski." Od konca 18. stoletja je bil osrednji del Istre pod "višjo upravno jurisdikcijo okrožnega glavarstva v Postojni", torej pod Kranjsko. Kranjski je bil tudi obmorski pas med Devinom in Trstom, ki je pod postojnsko okrožje s sedežem v Postojni upravno in sodno spadal do leta 1809.

Po padcu Beneške republike leta 1797 je tudi tako imenovana Beneška Istra pripadla avstrijskemu cesarstvu. Avstrijskobeneška Istra je bila razdeljena na sedem okrajev, ki so jih imenovali departmaji: Koper, ki je bil glavno mesto, Piran, Buzet, Poreč, Rovinj, Labin s Plominom in Pulj. Sodna oblast zemljiškega gospostva pa je ostala v departmajih Koper za gospostvo Završje, Piran za Momjan in Buzet za Pietrapelosa in Račice.

Bivša Beneška Istra je prešla pod Kraljestvo Italije od leta 1805 do 1809 kot osma provinca s sedežem v Kopru. Departma Koper je imel dva distrikata: Koper in Rovinj. Ilirske province, ki so bile od leta 1809 do 1813 s sedežem v Ljubljani, so obsegale Istro s sedežem v Trstu. Distriktu Koper so pripadali kantoni: Koper, Piran, Buzet in Poreč.

Stara Avstrija je ponovno prevzela primorsko območje leta 1813 z vzpostavitev politične, upravne, sodne in finančne oblasti. Po Hobsbawmu so bile "konservativne vlade nagnjene k temu, da niso zaupale nobenemu intelektualcu in ideologu". Sveta aliansa Rusije, Avstrije in Prusije, ki so jo ustanovili leta 1815, je imela cilj, da z orožjem zatre vsako gibanje. Revolucija leta 1830 je razdelila Evropo na dve veliki področji: Francijo, Veliko Britanijo in Belgijo, kjer je zmagal liberalizem, in območje vzhodno od Rena, kjer so revolucijo zatrli, nemško in italijansko Avstriji, poljsko pa Rusi. Združene države, Velika Britanija, morda še Švica, Nizozemska in Skandinavija pa so imele sodelovanje prebivalcev pri normalnem družbenem življenju.

Razvoj v 30. letih je šel po Hobsbawmu v smeri uvajanja narodnih jezikov, ki dotlej niso bili v javni rabi. Uveljavljali so se češki, madžarski, romunski, hrvaški in slovenski jezik. Politični razvoj liberalizma- gibanja Mlada Nemčija, Mlada Italija, Mlada Poljska – pa je šel v smeri lastnih nacionalnih držav. Nacionalizem v vzhodni Evropi, kjer so bili razen v Rusiji Slovani zatirani, pa je vodil v konzervativnost in ne k narodnemu odporu. Temu je posledično sledila upravna ureditev v stari Avstriji, ki je drobila slovensko narodno ozemlje, na zahodu ga je po koščkih jemala Goriški in Kranjski ter ga priključevala drugim upravnim enotam.

Po upravno-politični ureditvi leta 1814 so ponovno organizirali kranjska okrožja. Občini Dolina in Materija sta pripadli okraju Robida, Podgrad okraju Prem in Lipa okraju Jablanica v postojnskem okrožju. Z nadaljnjo reorganizacijo in uvedbo gubernija leta 1814 so bile te štiri občine iz postojnskega okrožja, ki je bil del Kranjske, dodeljene Primorju. Okraj Robida z občinama Dolina in Materija je prešel v tržaško, pozneje istrsko okrožje, občini Podgrad in Lipa pa v reško s tem, da je bil ustanovljen okraj s sedežem v Podgradu. Osrednja kranjska oblast v Ljubljani se tudi tedaj ni zavedala usodne izgube morja iz okvira deželnih meja.

V novo upravno-politično ureditev Primorja leta 1814 so spadali goriško, istrsko in reško okrožje ter Trst z okolico. V severni Istri so bili ustanovljeni okrajni uradi v Kopru, Piranu in Robidi. Po ukinitvi okraja Robida leta 1832 so priključili koprskemu okraju Dolino, podgrajskemu pa Materijo.

Po upravni in sodni ureditvi, ki se je ohranila do prve svetovne vojne, je piranski upravni in sodni okraj obsegal leta 1854 občine (komune): Piran, Kostel, Dvor, Izla in Sv. Peter (Krajevna imena so napisana, kot jih navaja Deželni Vladni list za Mesto Teržaško z njegovo okolico in za Primorje.).

Piran je obsegal dve katastrski občini: PIRAN IN SAVUDRIJO. Leta 1900 je katastrska občina Piran obsegala 2.996 hektarov, Kaštel 2.101 hektarov, Savudrija 1.629 hektarov in sv. Peter 1.247 hektarov, skupaj 7.973 hektarov.

Meja tržaško-koprške škofije je potekala južneje od okrajnih meja Pirana in Kopra, po spremembah v 30. letih 19. stoletja pa je obsegala dekanate: Koper, Krkavče, Kastav, Kršan, Dolino, Jelšane, Osp, Buzet, Padno, Piran, Pazin, Oprtalj in Umag.

Zemljiška lastnina Občine Piran na Savudriji v 19. stoletju

Savudrija – Žalborna, pa ni samo upravno teritorialno od 13. stoletja dalje pripadala Piranu. Z oporoko Antonia Caccie je Občina Piran postala tudi lastnica posesti na savudrijskem polotoku. V lastnoročno napisani oporoki, ki so jo razglasili pred sodiščem prve stopnje v Luganu dne 18. februarja 1893, notar pa je bil Emilio Rusconi, je napisano: "Od moje posesti v Savudriji v vsem njenem dejanskem obsegu zapuščam mestu Piran v Istri pod pogojem, da ne odtuji ali proda, in pod pogojem, da uporabi eno tretjino za dobrodelnost ali dobrodelne ustanove, eno tretjino za olepšanje kraja in eno tretjino za dobrobit prebivalcev Savudrije, kar vključuje potrebne ceste. V kolikor ne bodo sprejeli tega, gre dediščina mestu Lugano v kantonu Ticino."

V poročilu dveh stavbnih cenilcev iz Pirana z dne 22. april 1893 je opisano stanje stavb, ki ležijo na navedenih lokacijah v posesti pokojnega g. Antonia Caccie na Savudriji – Piran, je "skupna vrednost dediščine, zgornj navedenih stavb, /.../ 25.156,00 goldinarjev.

Opomba: V vrednost vsake od navedenih stavb ni vključena vrednost stavbnega zemljišča, ker je to zajeto v vrednosti celotnega premoženja, ki je v navedeni posesti."

Iz zapisnika piranske občinske seje 30. 11. 1893 je razvidno, da so ocenjevali posest na Savudriji v višini 115.000 goldinarjev. Leta 1989 so imenovali petčlansko komisijo, ki je bila zadolžena za Cacciejevo dediščino.

V enem od naslednjih dokumentov piše: "Občina Piran je po smrti uporabnice Avguste, vdove Bedinello, postala absolutna lastnica 7/8 posesti Caccie v Savudriji. Po poročilu, ki so ga naredili naši vršilci poslov, imate vi v spolovini dele zemljišč, ki so navedena. S tem vas obveščamo, da je za upravitelja celotne posesti občina imenovala g. dr. Virgilia Lampugnanija, ki predstavlja občino in varuje njene lastniške pravice in na katerega se morate neposredno obračati. V prilogi je navedeno poimensko 15 kolonov, ki so živeli na posesti." Posest, ki je pripadla občini Piran, je torej obsegala stanovanjske, počitniške in kolonske hiše, gospodarska poslopja in pripadajoča zemljišča v zaselkih: Sv. Peter, Mazorija, Korana (Koruna), Medegija, Borizija (Borozija), Valfontane, Alberi in Vrh.

Kamnita plošča z zahvalo Pirančanov leta 1893 je vzdana v piranski občinski stavbi: "Sedanji in prihodnji naj se spominjajo s hvaležnostjo in občudovanjem Antonia Caccie, švicarskega državljana, ki je zapustil javnemu dobro občine Piran posesti na Savudriji."

*Kranjsko ozemlje z dostopom do Jadranskega morja do leta 1809.
Po Janko Polec: Kraljestvo Ilirija, Ljubljana, 1925.*

Italija 1920–1943

Od konca 18. stoletja je začel v Istri naraščati iredentistični pritisk, ki se je z združitvijo Italije leta 1866 še okrepil. Gibanje, ki je nastalo v Trentinu, se je postavilo v bran "italijanske civilizacije" pred slovansko nevarnostjo in hotelo priključiti celotno Goriško, Tržaško, del Kranjske, Istro – poznejšo Julijsko Benečijo, in Dalmacijo. Temeljilo je na tezi, da mora podeželje slediti mestu kot gospodarskemu in kulturnemu centru. Mesta na tem območju pa so imela večinoma italijansko in poitalijančeno prebivalstvo.

Nasproti temu je v Evropi v znanosti obveljala teza, da morajo mesta slediti okolici, ker so gospodarsko in teritorialno povezana z njo. Mesta so tudi drugod pogosto naseljevali tujci zaradi širjenja trgovskih interesov. V Evropi se je zato uveljavilo načelo, da je določeno geografsko območje celota in da mesto pripada okolici, ki ga obkroža. Mesta Trst, Gorica, Koper, Izola in Piran so glede na večinsko slovensko prebivalstvo, ki jih je obkrožalo, pripadala temu prebivalstvu.

Proces nacionalnega razvoja Slovencev v 19. stoletju pa je prekinil italijanski imperializem z zasedbo po prvi svetovni vojni. Politične sile v osrednji Sloveniji se tudi tedaj niso dovolj zavedale nevarnosti, ki jo je zaznal Fran Erjavec, v delu *Naša Istra* iz leta 1919 pravi: "Malo poznamo Istro, ta kraški, a v svoji tihi revščini vendarle tako prekrasni del svoje zemlje. Danes, ko sega po njem grabežljiva roka italijanskega imperializma, se pač zavedamo, da tvorijo Istra s Trstom in Goriško vred vogeljni kamen nove države." Na koncu kratke primerjave nekaterih podatkov o gospodarstvu, šolstvu in kulturi med Istro in Kranjsko pa pravi: "Od pamtiveka je bila naša ta tužna, a sveta, z znojem prepojena istrska zemlja, naše to lepo, sinje morje in naše mora ostati na veke."

Na podlagi tajnega pakta med Italijo in antantnimi zavezniki – Veliko Britanijo, Francijo in Rusijo, leta 1915 v Londonu so Italijani zahtevali "Trento (Trentin), cizalpinsko Tirolsko v njenih zemljepisnih in naravnih mejah (brenerska meja), Trst, grofijo Gorica, Gradišče, celo Istro do Kvarnerja, vključujoč tako Volovsko in istrske otoke Cres, Lošinj kot male otoke Plavnik, Unije, Zečara, Susak, Sv. Petar, Ilovik, Grijica in druge sosednje otoke (Člen 4.), /.../ pokrajino Dalmacijo v njenih sedanjih administrativnih mejah (Člen 5.)." (Podroben potek meje je naveden v delu Zapisnici sa Sednica delegacije Kraljevine SHS na mirovni konferenciji u Parizi 1919–1920).

Po prvi svetovni vojni so Slovenci izgubili po rapalski pogodbi med Italijo in Kraljevino SHS 1920. leta tretjino narodnega ozemlja na zahodu, ki je merilo 4.768 km²: Goriško, Tržaško, Benečijo, Rezijo, Kanalsko dolino, Istro in del Kranjske. Milica Kacin Wohinz piše v sestavku *Hrvaški "zgodovinski dolg"* Slovincem: "Na Jadranu je bil kompromis v

korist Jugoslavije, na severu pa je rapalska meja londonsko črto prekoračila v škodo Jugoslavije oziroma Slovencev. /.../ To je pomenilo, da je prišlo pod Italijo več slovenskega etničnega ozemlja oz. večje število Slovencev, kot so ji ga zavezniki obljubili. Nasprotno pa je na Jadranu Hrvaška dobila celotno Dalmacijo razen mesta Zadar z ožjo okolico, od otokov v srednjem Jadranu pa vse razen Lastova in Palagruža. Hrvaška je na severu izgubila narodnostno mešano hrvaško-italijansko ozemlje Istre, otoka Cres in Lošinj, leta 1924 pa še mesto Reko, ki jo je Jugoslavija odstopila Italiji za ceno pogodbe o prijateljstvu. Z drugimi besedami, kompromis v Rapallu z mejo med Jugoslavijo in Italijo v letih 1920/24–1941 so plačali predvsem Slovenci.”

Po upravni in sodni ureditvi Julijske krajine leta 1923 so bile uvedene goriška, tržaška, kvarnerska in puljska pokrajina. Piranska občina je obsegala kraje Piran, Portorož, Strunjan, Lucijo, Sečovelje, Kaštel, Sv. Marijo na Krasu, Savudrijo ter Sv. Peter, Novo vas in Padno. Piranski sodni okraj je obsegal občini Piran in Izolo. Iz koprskega okrožja sta bili izločeni občini Milje in Dolina razen Gabrovice in Ospa, ki sta prišli pod tržaško pokrajino.

Že ob nastanku Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev so se kratko-ročni politični interesi glede meje na zahodu v celoti razhajali z dolgo-ročnimi slovenskimi nacionalnimi interesi. Političnega programa Zedinjene Slovenije z združitvijo celotnega narodnostnega ozemlja v enotno državo tedanji slovenski politiki niso izpolnili. Ideja osvoboditve izpod fašizma pa je živela naprej v slovenski narodnoobrambni organizaciji TIGR (Trst, Istra, Gorica, Reka), ki je bila prva antifašistična organizacija v Evropi. Milica Kacin Wohinz navaja, “da se uradna hrvaška politika med dvema vojnama ni pretirano zavzemala za svojo manjšino v Italiji.” Slovenski politiki pa so se zavzemali “za reševanje “jugoslovanske” manjšine, za jugoslovansko reševanje vprašanja Julijske krajine.” Postavljali so torej enotnost pred slovenstvo.

Upor Slovencev proti okupatorju od leta 1941 do 1945 je pomenil borbo za osvoboditev celotnega slovenskega narodnega ozemlja. Ta se je usmerila po koncu druge svetovne vojne predvsem v diplomatska pogajanja za pravično mejo na zahodu. Nastanek druge Jugoslavije pa je pomenil tudi določitev meje na jugu s Hrvati. Istra v zgodovini nikoli ni bila v okviru upravne enote, ki bi združevala Hrvate, kar prikazujejo zemljevidi od prve polovice 9. stoletja do leta 1945, ki jih je objavil v brošuri hrvaški Vjesnik. Istra z Reko tudi ni bila v sklopu Nezavisne države Hrvatske od leta 1941 do 1945, kar brošura nadalje navaja: “Nezadovoljstvo Hrvata u jugoslovenskoj državi izkoristile su 1941. Njemačka i Italija, da na njenim celokupnim povjesnim prostorima, od Sutle do Drine, pri čemu je ovo drugo vrlo dvojbeno, osnuju Nezavisno Državu Hrvat-

sku (karta br. 11). Taj "vjekovni hrvatski san", u kojem su se hrvatski kvizlinzi opet morali odreći Dalmacije u korist nadređene joj Italije, dijelilo je, međutim, 1945 sudbinu fašističkih sila."

Narodnostna sestava v 20. stoletju

Po prvi svetovni vojni je po navedbah Milice Kacin Wohinc prišlo pod Italijo 327.000 Slovencev, vsaj 34.000 pa jih je bilo v Beneški Sloveniji od leta 1866, skupaj 361.000 ali četrtnina slovenskega naroda. Hrvatov oziroma prebivalcev, ki so govorili srbohrvaški jezik, je bilo odtrganih okoli 160.000. Kraljevina Italija je po nastopu fašizma nad slovenskim prebivalstvom izvajala etnično čiščenje – "bonifica etnica", z načrtnim in sistematičnim uničevanjem slovenskega gospodarstva, šolstva, kulture in jezika. V italijanskem popisu prebivalstva leta 1921 je prikazano drastično znižanje slovenskega prebivalstva – v Trstu z 56.916 na 18.150, to je za 38.766; v Istri s 55.365 na 47.489, to je za 7.876, skupaj za 46.642. Popisa v letih 1931 in 1936 pa sploh ne prikazujeta narodnostne ali jezikovne sestave prebivalstva.

Na zasedeno slovensko ozemlje je Italija sistematično naseljevala italijansko uradništvo, šolnike, prevzemala gospodarske ustanove, banke in kmetije. V slovenski del severno od Mirne pa so se med vojno že naseljevali Hrvati in spreminjali sestavo v hrvaško korist. Za številne kraje, ki kažejo v avstrijskih popisih do leta 1910 slovensko prebivalstvo, navaja Rogljčičev popis leta 1945 samo hrvaško prebivalstvo, npr. Kaštel in Savudrija.

Ustanovitelj Luke Koper in partizan Danilo Petrinja - Primož piše: "Poseben problem je Savudrija, ki ni nikoli pripadala Hrvaški. Naseljena je bila od nekdaj samo z italijansko in slovensko govorečim ljudstvom. Prebivalci so se imeli za Istrane in so bili Istrani. Z izselitvijo in pregonom domačinov v letih 1943–1955 in naselitvijo "pravih" Hrvatov se je nacionalna struktura spremenila v korist Hrvaške. /.../ Hrvaška upravlja slovensko Savudrijo, ki jo je okupirala po drugi svetovni vojni, čeprav so jo osvobodili slovenski partizani." Petrinjevo trditev potrjuje zemljevid glavnega štaba NOV in POS leta 1944, kjer poteka meja piranske občine po vrhu savudrijskega polotoka (objavil R. Gogala v delu Boj za južno mejo – Istra).

Jugoslavija 1945–1990

Ime Primorska, ki je pomenila nekdanje avstrijsko Primorje, se je uveljavilo kot pojem za Julijsko krajino – v letih 1920–24 zasedeno ozemlje, ki je obsegalo Trst, Istro do Reke, Goriško in del Kranjske. Po osvoboditvi večjega dela slovenskega narodnega ozemlja je na zahodu po drugi

Jezikovna meja v Istri po Ilustriranem Slovcu leta 1926.

svetovni vojni ostalo nerešeno vprašanje Primorske in meje z Italijo, s tem pa usode velikega dela Slovencev. S posredovanjem zaveznikov sta bili ustanovljeni cona A in B od leta 1945 do 1947. Del ozemlja, ki je pripadel Republiki Sloveniji v okviru Jugoslavije, je bil določen z mirovno pogodbo v Parizu leta 1947. Za del ozemlja pa je bilo od leta 1947 do 1954 ustanovljeno Svobodno tržaško ozemlje – cona A in cona B. Cona B je segala od Debelega rtiča do Mirne, torej do slovenske narodne meje.

Slovenija je po tej pogodbi ostala brez slovenskega zgodovinskega in kulturnega središča Gorice. Medtem ko je bilo v Prilogi IV z dogovorom med avstrijsko in italijansko vlado leta 1946 zelo jasno določeno, da dobi nemška manjšina v Bolzanu in Trentu pravice do enakosti nemškega in italijanskega jezika v javnih uradih, osnovne in srednje šole, pravico do vrnitve nemških priimkov in enakost pri zaposlovanju v javnih službah, za slovensko manjšino v mirovni pogodbi tako ni bilo določeno, ampak sta to urejala šele Spomenica o soglasju in Posebni statut.

Meja v Istri med Slovenijo in Hrvaško leta 1945 niti pozneje ni bila predmet pogodbe o meji med republikama. Prva slovenska ustava leta 1947 je v 11. členu določala: **»Meje Ljudske Republike Slovenije se ne smejo spreminjati brez privolitve Ljudske Republike Slovenije.«** V posebnem Statutu, ki je bil priloga londonske spomenice (5. oktobra 1954), je navedeno v 7. členu: **»Na področjih, ki pridejo pod civilno upravo Italije ali Jugoslavije, niso dovoljene nobene spremembe meje osnovnih administrativnih enot z namenom, da bi ogrožali etnično sestavo ustreznih enot.»** V primeru občine Piran je obsegala Savudrijo in Kaštel od 13. stoletja dalje in je ostala do kapitulacije Italije 1943. leta.

Spomenica o soglasju med vladaми Italije, Združene kraljevine, Združenih držav in Jugoslavije o Svobodnem tržaškem ozemlju, ki je urejala odnose med Italijo in Jugoslavijo, torej ni dovoljevala sprememb osnovnih administrativnih enot, ki so bile uveljavljene. Zakon o veljavi ustave, zakonov in drugih zveznih pravnih predpisov na ozemlju, na katero se je z mednarodnim sporazumom razširila civilna uprava FLR Jugoslavije z dne 25. oktobra 1954, tudi ni določal poteka medrepubliške meje. Razdelil je le izvrševanje pravic in dolžnosti med republiške oblasti.

Ustavni zakon o temeljnih družbene in politične ureditve in o organih ljudske oblasti Ljudske republike Slovenije iz leta 1953 je v 15. členu določal: **»Ozemlje Ljudske republike Slovenije je sestavni del ozemlja Federativne ljudske republike Jugoslavije in njenega enotnega državnega, gospodarskega in carinskega območja.»** V 6. točki 21. člena pa je določal, **»da sklepa dogovore z Ljudsko republiko Hrvaško o teritorialnih spremembah med Ljudsko republiko Slovenijo in Ljudsko republiko Hrvaško; take dogovore pa mora predložiti v potrditev Zvezni**

Ljudski skupščini.“

Meja piranske občine z občino Buje ni bila določena v skladu s slovensko ustavo in slovenskim ustavnim zakonom. Leta 1947 je bilo ustanovljeno Istrsko okrožje s sedežem v Kopru, ki sta ga sestavljala okraja Koper in Buje in je segalo do reke Mirne. V času najtežjih političnih in diplomatskih pogajanj za mejo z Italijo leta 1952 je bil sprejet Odlok o razdelitvi Istrskega okrožja na okraje in občine, ki ga je izdal Istrski okrožni odbor. Začasno ureditev je določila vojaška uprava "na podlagi ukaza komandanta Odreda JLA za STO z dne 15. septembra 1947, v zvezi z odlokom Poverjeništva PNOO za Slovensko Primorje in Oblastnega NO za Istro z dne 20. februarja 1947." **Odlok ni bil zakon o upravni ureditvi, še manj dokument z veljavnostjo meddržavne ali mednarodne pogodbe. En sam primer je bil o določitvi krajev na Koprskem leta 1956, ki so po dogovoru s Hrvaško prišli v sestav Slovenije, za kar je odlok v Uradnem listu. Zaradi tega je bilo po podatkih, ki jih Petrinja navaja od leta 1947 za kraja Gradena in Pregara, ko so bili pod Hrvaško, "preganjanih prek 20 ljudi. Julij Beltram v knjigi Pomlad v Istri na strani 111 navaja, da je bilo zaprtih nad 70 ljudi in da se jih je nad 200 izselilo."** Za piransko občino in piranske občane od konca druge svetovne vojne ni bilo rešeno vprašanje celovitosti občine. Piranska občina in krajanji so večkrat zahtevali, da se obseg občine s Kaštelom in Savudrijo vrne v prvotno občinsko sestavo, zato so naslavljali svoje zahteve na pristojne slovenske republiške organe.

Zmanjšana občina Piran je po upravni ureditvi leta 1955 obsegala:

a) mesto Piran

katastrske občine: naselja:

Piran (del) Piran (Mostra)

b) druge katastrske občine in naselja:

Korte (del) Dragonja (del, Slami)

Piran (del) Parecag (Gorgo, Špilugola), Portorož (Beli Križ, Fijeso, Fizine, Stari Portorož, Sv. Bernardin, Šentjan), Strunjan (del), Sečovlje (Mlini, Lončan, Krog), Sv. Lucija (Kampolin, Liminjan, Lučan, Vinjole), Sv. Jernej (Nožed, Seča)

Sv. Peter Dragonja (del) (Križišče – Sečovlje), Nova vas nad Dragonjo (dosedanje ime naselja Nova vas), Padna, Raven (Ivankovec, Koščici, Letišče, Pasjanci, Sv. Peter, Špehi, Šternci)

Gospodarski pomen morja

V sredini 18. stoletja so Benetke že izgubljale na pomenu. Marija Terezija je začela kot povezavo morja s srednjo Evropo razvijati Trst, kar je bilo pomembno za staro Avstrijo. Vprašanje, komu bo pripadel Trst, je bilo pomembno že pred prvo svetovno vojno. Po Gustinčiču: "V severnem delu Jadranskega morja so le tri dobra pristanišča: Benetke, ki pa imajo preplitvo luko, Reka, ki je preveč pod vplivom južnih vetrov, in Trst, ki je edina dobra luka in tudi edina prava trgovska luka. /.../ Kdor pa ima v rokah Trst in Reko, ima kontrolo nad trgovino vse Srednje Evrope." Pred prvo svetovno vojno so imeli Slovenci v Trstu svoje denarne ustanove, podjetja in trgovine ter imeli so veliko večino zemljiške posesti.

V pogajanjih za mejo, kjer je bil bistveni del pogajanj **prost prehod Slovenije na odprto morje**, je bilo, kot navaja J. B. Duroselle v delu *Le conflit de Trieste 1943-1954*, več različic za rešitev:

- 1) zamenjava Trsta, ki ga dobi Italija za Gorico (vendar možno ni bilo samo to);
- 2) etnični koridor, po katerem se Italiji pusti Trst z okolico za pas do morja, ki zajema Žavlje, Škedenj in Milje;
- 3) Italija dobi cono A, Jugoslavija cono B;
- 4) soupravljanje ali kondominij Trsta, ki ga vodi guverner.

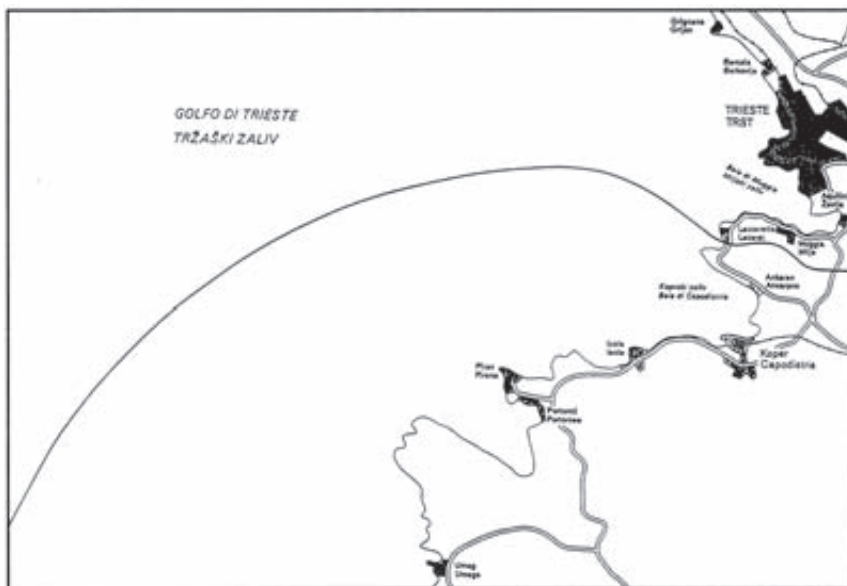
V vseh primerih je bil pogoj "**slovensko pristanišče**", Koper v prvem in tretjem primeru, pristanišče južno od Trsta v drugem in Trst v četrtem. Po londonski spomenici o soglasju je pripadla cona A Italiji, cona B Jugoslaviji. Tudi po drugi svetovni vojni je država Jugoslavija na račun velikega dela slovenskega narodnostnega ozemlja na zahodu izgubila v igri velikih držav. In tudi po drugi svetovni vojni so Slovenci plačali nastanek druge Jugoslavije z izgubo svojega narodnega ozemlja. Jugoslovanska ideja o troedinem narodu Srbov, Hrvatov in Slovencev, postavljanje enotnosti pred nacionalni interes slovenskih predvojnih politikov in ideologija o bratstvu in enotnosti po drugi svetovni vojni so botrovale ravnanju, da se tudi upravne meje občin s Hrvati za Slovence niso oblikovale po zgodovinskih in narodnih načelih.

Za Slovence v Istri je bila pomembna gospodarska panoga tudi morsko ribištvo. Zakon o morskem ribištvu je leta 1976 določal ribolovno morje, ki je del obalnega morja Jugoslavije v mejah republike Slovenije. Republiška uredba iz leta 1962 je določala: "V notranjem delu Portoroškega zaliva, ki ga proti kopnemu omejuje obalna črta, proti odprtemu morju pa ravna črta med skladiščem solin in kamnolomom Slovenjaceste, je zaradi gojitve plemenitih rib in školjk do nadaljnjega prepovedan morski ribolov z mrežami vseh vrst, z ostmi in z uporabo ribiških svetilk." Skupnost obalnih občin pa je leta 1987 sprejela odlok o mor-

skem ribištvu, ki je določal: "Ribolovni rezervat v Portoroškem zalivu obsega območje, ki leži znotraj črte, ki poteka od skladišča soli Monfort v Portorožu do opuščenega kamnoloma v Kanegri na Savudrijskem polotoku." Občina Piran pa je urejala vsakoletni tradicionalni ribolov cip-
pljev v Piranskem zalivu.

Morske meje v Tržaškem zalivu med nekdanjo Jugoslavijo in Italijo z Ozimskimi sporazumi niso načrtali "ekvidistančno, po sredini zaliva, temveč "navtično" ter jo potisnili proti istrski obali tako, da je onstran nje ostala proga z globinami preko 20 m." S tem "se je že tako in tako izredno skromen delež slovenskega morja še dodatno utesnil, vsaj za desetino," ugotavlja Darko Radinja zborniku slovenskih geografov Primorje leta 1990. Jugoslovanski del Tržaškega zaliva je predstavljal 36 %, italijanski pa 64 %. Vzrok naj bi bila naftna kriza in gradnja večjih tankerjev, čeprav so jih v 70. letih že nehali graditi in čeprav je globina sredi zaliva še večja. Zakaj Slovenci ne bi rabili globokega morja in polovice zaliva za svoje koprsko pristanišče, je težko odgovoriti.

V drugi Jugoslaviji med republikami ni bilo razmejitev na morju, zato tudi meja na morju v Istri med nekdanjo Republiko Slovenijo in Republiko Hrvaško ni bila določena. Slovenske ladje Splošne plovbe Piran in ladje v pristanišče Koper so plule po skupnem jugoslovanskem morju, ki je segalo od italijanske do albanske meje.

Meja na morju po Ozimskih sporazumih leta 1975.

Samostojna Slovenija 1991

Temeljna ustavna listina o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije z dne 25. junija 1991 je določila: "Državne meje Republike Slovenije so mednarodno priznane državne meje dosedanje SFRJ z Republiko Avstrijo, z Republiko Italijo in Republiko Madžarsko v delu, v katerem te države mejijo na Republiko Slovenijo, **ter meja med Republiko Slovenijo in Republiko Hrvaško v okviru dosedanje SFRJ.**" Po navedbah v Ilustrirani zgodovini Slovencev (1999) samostojnost Republike Slovenije "prehodno omejujejo še nedoločena (zlasti morska) meja s Hrvaško, nerešeno premoženjskopravno nasledstvo SFRJ, deloma prenesena politična zavest iz časov pripadnosti nekdanji jugoslovanski državi ..."

V slovenski Istri se je ob osamosvojitvi ponovno postavilo vprašanje celovite piranske občine, ki je sedaj postalo vprašnje državne meje med Slovenijo in Hrvaško na kopnem in na morju. Morje med nekdanjimi republikami ni bilo razdeljeno. Zakon o obalnem morju in epikontinentalnem pasu (1987) je določal: "Suverenost SFRJ na morju se razteza na obalno morje SFRJ, zračni prostor nad njim, na morsko dno in njegovo podzemlje v pomorskem prostoru. Obalno morje SFRJ sestavljajo notranje morske vode in teritorialno morje." (1. člen.) "Teritorialno morje SFRJ je morski pas, širok 12 navtičnih milj, računano od temeljne črte v smeri odprtega morja." (16. člen.) Zakon o pomorski in notranji plovbi (1977) pa je določal: "Plovna pot na obalnem morju SFRJ je pas na tem morju, dovolj globok in dovolj širok za varno plovbo ladje /.../." (9. člen.)

Slovenija je imela v okviru nekdanje Jugoslavije prost dostop do mednarodnega morja, Piranski zaliv pa so bile notranje morske vode pod slovenskim upravljanjem. Štefan Žugec v knjigi *Od zaščitnikov do pomorskih policistov*, ki jo je izdalo Ministrstvo za notranje zadeve, piše, da je nadzor veljal do osamosvojitve leta 1991 in navaja: "**Tako je veljalo, da je enota PMM kontrolirala oz. nadzirala celoten Piranski zaliv do Savudrije ter še naprej do t. i. "špice", kjer se je meja med Italijo in nekdanjo skupno državo zalomila proti jugu.**" Podatke o obsegu piranske občine skozi zgodovino je imela Komisija za pomorstvo Skupščine Republike Slovenije januarja 1991. Na preglednem zemljevidu občin Koper – Izola – Piran, ki ga je izdal Geodetski zavod SRS z Geodetsko upravo in Obalno skupnostjo občin leta 1985, so Škodelili, Bužini in Mlini v občini Piran in v spodnjem toku sta oba bregova struge Dragonje prav tako na slovenski strani.

Za reševanje mejnih vprašanj, ki so bila tudi na drugih delih: na primer Tomšičeva parcela na Snežniku, Trdinov vrh, Razkrižje, Štrigova ..., je bil med vladama Slovenije in Hrvaške podpisan leta 1993 sporazum "o ustanovitvi in pristojnostih skupnih organov za ugotovitev ter ozna-

čitev državne meje". Sporazum je začel veljati aprila 1995. Slovenija je torej imela meje, ki so bile določene s pogajanjem in navedene v pogodbah o meji: z Avstrijo leta 1965, z Italijo je bila določena s tako imenovanim Ozimskim sporazumom leta 1975. Urejanje meje s severno sosedo je potekalo 20, z zahodno pa 30 let po končani drugi svetovni vojni. Čeprav je bilo zbranih in predstavljenih že dovolj dokazov tako vladnim organom kot širši javnosti, bo potrebno še veliko časa, da se bo doseglo s Hrvaško soglasje o pravični meji med državama.

Prispevek je skrajšano besedilo podlistka, ki so ga objavile Primorske novice septembra 2002.

Ana Kalc – Hafner

NASLEDSTVO MEDNARODNIH POGODB, KI JIH JE RATIFICIRALA BIVŠA SFRJ

o razpadu avstro-ogrskega cesarstva in porazu italijanskega imperija dobri dve desetletji kasneje so tudi Slovenci in Hrvati končno soodločali o usodi ozemelj v severnem Jadranu, kjer stoletja prebivajo. Uradna pogajanja o novi razmejitvi so se začela takoj po drugi svetovni vojni na pariški konferenci in so se zaključila s sprejetjem tako imenovanega londonskega memoranduma oktobra leta 1954.

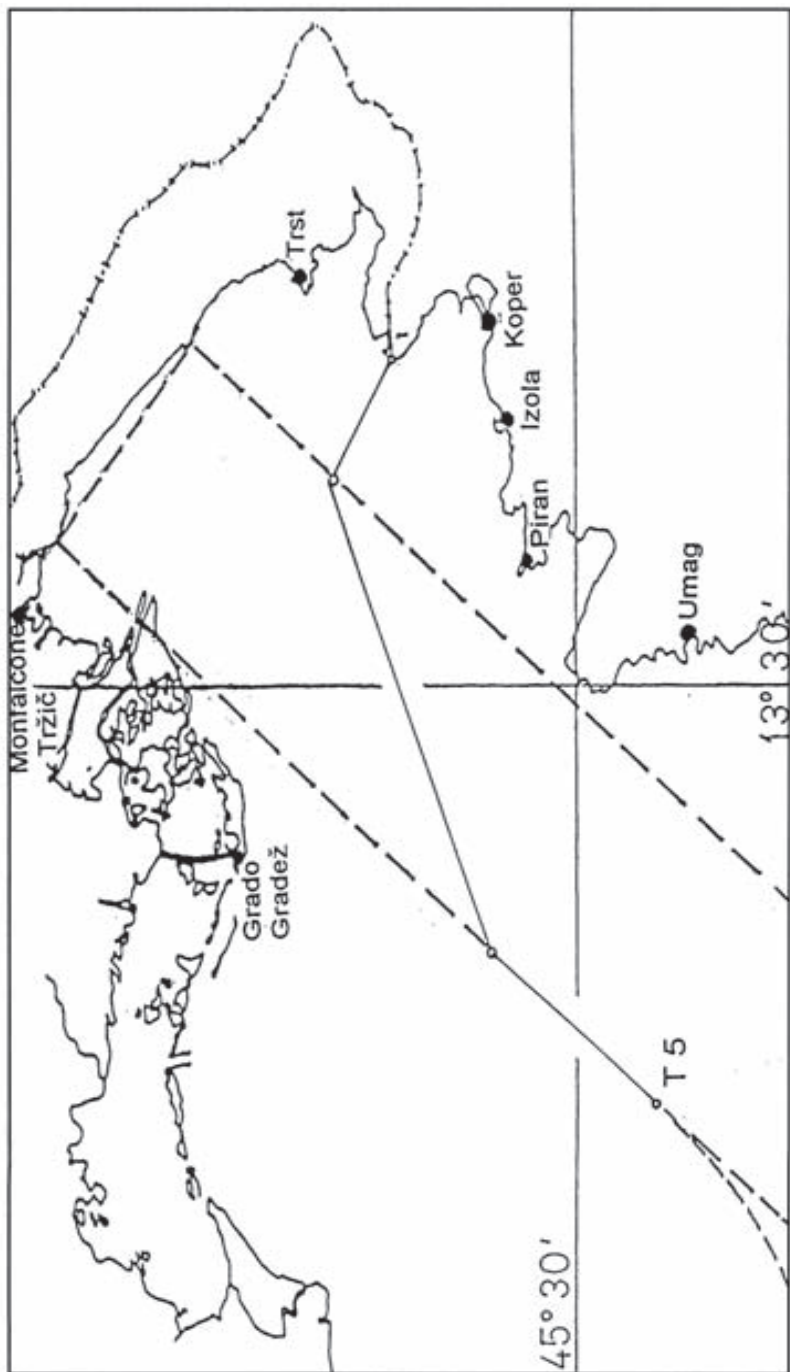
Pogajanja sredi prejšnjega stoletja med zahodnimi zavezniki (Veliko Britanijo, Združenimi državami, Francijo), Italijo in Jugoslavijo naj bi po našem mnenju pogojevala tudi reševanje današnjih nerešenih vprašanj med Slovenijo in Hrvaško, saj je šlo za tako imenovano "kompenzacijo etničnih ozemelj". Slovenska (oziroma jugoslovanska) stran je poleg tega dosledno zavračala vsako rešitev, ki Republiki Sloveniji ne bi zagotavljala prostega dostopa do morja in možnosti izgradnje slovenske luke. O tem pričajo arhivi zvezne republike Jugoslavije, iz katerih so med drugim črpali avtor in sodelavci najbolj izčrpne in, skoraj bi si upala reči, nepristranske študije o tržaškem vprašanju, iz katere povzemam nekaj podatkov. *1

Že memorandum, ki ga je leta 1945 pripravila vlada federativne republike Jugoslavije o vprašanju Julijske krajine in drugih ozemelj pod bivšo italijansko nadvlado, med drugim utemeljuje, da "je Trst naravni izhod na morje za severno Jugoslavijo in edino pristanišče zvezne države Slovenije". *2

Tudi v pogajanjih o razdelitvi Svobodnega tržaškega ozemlja

*1 Jean Baptiste Duroselle: Le conflit de Trieste 1943-54. Centre europeen de la dotation Carnegie pour la paix internationale. Etudes de cas de conflit internationaux III. Editions de l'Institut de sociologie de l'Universite libre de Bruxelles, 1966.

*2 Ibidem, stran 114.

Vprašanja dostopa Slovenije do mednarodnih voda ne bi bilo, če bi pripadel obmorski del od Barkovelj do Štivanja po drugi svetovni vojni Sloveniji. Ta del obale naseljujejo Slovenci že stoletja.

se kot rdeča nit ves čas vleče vprašanje slovenske luke in prostega dostopa do morja. Tako Jugoslavija kot Italija sta se sklicevali na narodno pripadnost prebivalcev spornih ozemelj, le da so italijanski pogajalci vztrajali na tako imenovani "neprekinjeni etnični črti", kar bi pomenilo, da pripadejo Italiji Trst in mestna jedra ter zaledja Kopra, Izole, Pirana, Buj, Umaga in Novigrada. Jugoslovanska stran je izhajala iz dejstva, da v neposrednih predmestjih prebivajo Slovenci in Hrvati in da je sprejemljiva kvečjemu zamenjava, oziroma kompenzacija ozemelj. In tu nastane za nas izredno pomembno vprašanje: obala od tržaškega predmestja Bar-kovlje do izliva Timave pri Štivanu je bila kljub nasilju nad slovenskim prebivalstvom med obema vojnama tudi po drugi svetovni vojni še vedno večinsko naseljena s slovenskim prebivalstvom. O tem pričajo ledinska imena (*3) in izidi volitev iz leta 1949 in 1952 v bivši coni A STO, ki jih je izpeljala zavezniška vojaška uprava in ki potrjujejo slovensko večino v občinah Devin - Nabrežina, Zgonik in Repentabor. Če bi bila Slovenija obdržala ta pas obale, danes ne bi imela nobenega problema z dostopom do mednarodnih voda.

Kako pomembno za Slovenijo je bilo vprašanje izhoda na morje, pričajo posamične faze pogajanj in rešitve, ki so jih ponujali jugoslovanski pogajalci. Med najbolj zanimivimi predlogi se mi zdijo:

1. Kardeljev predlog leta 1951 (srečanje na Bledu med Edvardom Kardeljem, Gaetanom Martinom, ministroma za zunanje zadeve Jugoslavije in Italije, in Ernestom Daviesom, podsekretarjem na britanskem zunanjem ministrstvu), po katerem bi Jugoslavija odstopila Koper v zameno za slovenske občine v coni A, kar pomeni obalni pas med Trstom in Štivanom. *4

2. Konec leta 1951 navežeta stike Aleš Bebler, stalni predstavnik Jugoslavije pri Združenih narodih, in Gastone Guidotti, italijanski diplomatski predstavnik pri Združenih narodih. Srečujeta se v okviru 6. generalne skupščine Združenih narodov v Parizu. Guidotti zahteva neprekinjeno obalno linijo, vključno z okrajem Buje. Bebler zahtevo zavrača, ker bi bila Slovenija tako odrinjena od morja. Italijanski strani predloži zemljevid, po katerem bi Trst pripadel Italiji, a brez jugovzhodnega predmestja in brez koridorja (železnica in cesta) od Trsta do Monfalcona - Tržiča. *5

3. Januarja 1952 Bebler predstavi novo zamisel in predlaga, da se dodeli Jugoslaviji jugovzhodno predmestje Trsta (Škedenj in Zavlje), v zameno bi Italiji prepustili Koper. Guidotti pa zahteva kompenzacijo do

*3 Zelo jasno so ledinska imena označena na zemljevidu – prilogi h knjigi: Bruno Volpi Lisjak: Slovensko pomorsko ribištvo skozi stoletja od Trsta do Timave. Mladika, Trst 1995.

*4 J. B. Duroselle: Le conflit de Trieste 1943-54, stran 333.

*5 Ibidem, stran 338.

Buj in Novigrada. *6

4. V končni fazi trostranskih pogajanj (Velika Britanija, Združene države Amerike in Jugoslavija) v Londonu je jugoslovanska stran sicer ponudila, da odstopi od obalnega pasu med Trstom in Tržičem, a je zahtevala v zameno jugovzhodno predmestje Trsta: Žavlje in Škedenj, kar je utemeljevala z nujnostjo slovenskega pristanišča. *7

Pogajanja so se zaključila z dodelitvijo cone A Italiji in cone B Jugoslaviji, in sicer z manjšimi popravki meje, ki naj bi omogočili razširitev pristanišča v Koprskem zalivu. (*8) Američani naj bi celo ponudili pomoč pri izgradnji tega pristanišča. *9

Z nastankom novih samostojnih držav Slovenije in Hrvaške se poraja v novi luči vprašanje ozemeljskih kompenzacij: v resnici je ozemlje in prebivalce prepustila Italiji izključno Slovenija in to bi moralo igrati pomembno vlogo pri nasledstvenih pogajanjih, prav tako tudi pri določanju meje na morju med Slovenijo in Hrvaško.

Pomembno je tudi to, da londonski memorandum in posredno Osimski sporazumi, ki so dokončno razrešili vprašanje razmejitve med Slovenijo (Jugoslavijo) in Italijo, zavezuje obe državi podpisnici, da ne spremenjata notranjih administrativnih meja, kar pomeni, da bi morala severna stran savudrijskega polotoka še vedno spadati pod občino Piran. (Glej prilogo.) *10

Kar zadeva izseljevanje pripadnikov italijanske narodnosti iz bivše Jugoslavije po drugi svetovni vojni, gre opozoriti na dvoje:

1. Število optantov, ki so se izselili z ozemelj današnje Hrvaške, je veliko večje kot število izseljencev iz današnje Slovenije.

2. Italijanske oblasti so načrtno gradile naselja za optante na slovenski zemlji, tako da so spremenile etnično sestavo v tržaškem zaledju in še posebej na obalnem pasu med Trstom in Štivanom. (Glej prilogo.) (*11) Hrvaški ni bilo treba žrtvovati niti ozemelj niti svojih rojakov, ki bi tako tvorili hrvaško manjšino v Italiji.

Iz knjige Istra v Trstu Sandija Volka (*12) navajam:

“Na podlagi podatkov slovenskih oblasti je torej od leta 1945 do leta 1958 zapustilo ozemlje, ki je bilo priključeno Sloveniji, vsega skupaj **49.132** oseb, vendar je bilo od teh le 27 810 takih, ki jih lahko imamo za prave istrske optante in prebežnike.

*6 Ibidem, stran 338.

*7 Ibidem, stran 410.

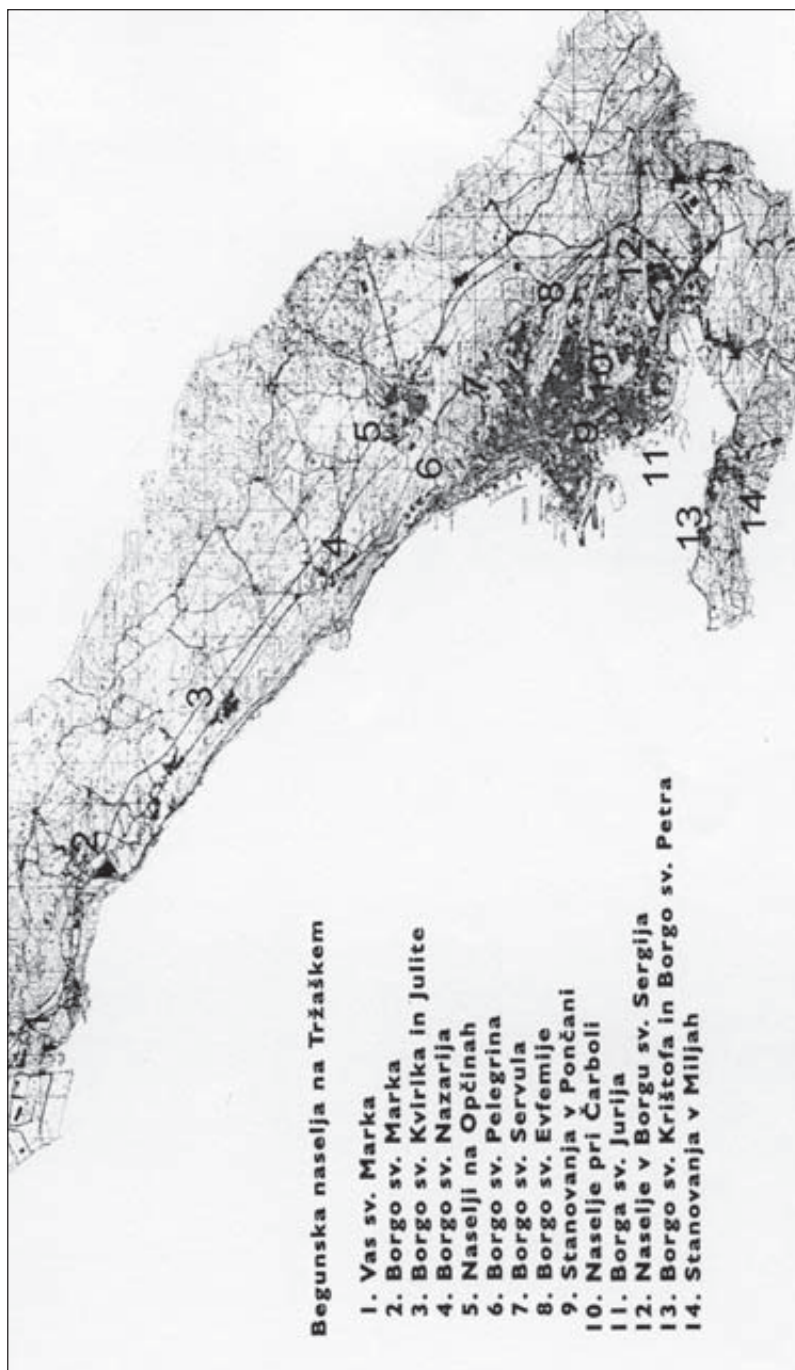
*8 Ibidem, stran 416.

*9 Ibidem, stran 414.

*10 Priloga št. 3 h knjigi J. B. Duroselle: *Le conflit de Trieste 1943-54*.

*11 Zemljevid, priložen h knjigi: Sandi Volk: *Istra v Trstu, Naselitev istrskih in dalmatinskih ezulov in nacionalna bonifikacija na Tržaškem 1945-1966*. Knjižnica Annales, Koper 2003.

*12 Ibidem, stran 51.

Zemljevid je objavljen kot priloga h knjigi Sandija Volka: *Istra v Trstu*, Koper, 2003.

Kar se tiče izseljevanja iz hrvaške Istre, z Reke, iz Zadra ter z otokov Cres, Lošinj in Lastovo, je na voljo študija hrvaškega raziskovalca Vladimira Žerjavića, ki je podatke obdelal z demografskimi statističnimi metodami in prišel do ocene, da je ta območja po letu 1943 zapustilo **180.000** oseb: 46 000 po letu 1918 priseljenih Italijanov, 117 000 avtohtonih Italijanov ter 25 000 Hrvatov. “

Z Osimskimi sporazumi je bila potrjena razmejitev na morju, ki je pripisala tedanji Jugoslaviji manjši del severnega Jadrana, kar dodatno otežuje nove rešitve. Kljub temu bi morali Slovenija in Hrvaška skleniti sporazum, ki bi tudi v novonastalih razmerah po njuni osamosvojitvi zagotavljal obema državam pravično in enakovredno rešitev, to se pravi Sloveniji nadomestilo za izgubljeno obalo in obalno morje ter stik z mednarodnimi vodami.

Samo Pahor

PRISPEVEK K RAZREŠITVI VPRAŠANJA JEZIKOVNE PRIPADNOSTI PREBIVALSTVA SEVEROZAHODNEGA DELA HRVAŠKE ISTRE

1.

Verjetno lahko že po sami logiki postavimo za izhodišče trditev, da med jeziki, ki pripadajo isti jezikovni skupini, ni meje: *Natura not nact saltus*. Ponavadi povzroči nastanek t.i. jezikovne meje v bistvu nepremostljiva naravna ovira ali dolgotrajna politična pregrada, dandanes pa v veliki meri akulturacijski postopek, ki ga z uveljavljanjem standardne oblike uradnega /knjižnega, nujno različnega od krajevnih inčic, izvajata šola in televizija.

2.

Ime Istra je v različnih obdobjih označevalo ozemlje različne razsežnosti. V antiki je poleg polotoka označevalo tudi ozemlje severni in severozahodno od njega do področja Postojne, kjer je treba iskati »istrska vrata« iz pisna Gregorja Velikega, in do področja Devina, kjer je po pričevanju Tita Livija možno locirati prvi spopad med Rimljani in Histri. Do neke mere lahko ozemlje tržaške škofije v najstarejšem znanem obsegu istovetimo s skrajnim severnim delom antične Istre. Nerešeno pa ostaja vprašanje, ali je severni del kvarnerske obale istrskega polotoka pripadal v antiki Istri ali Liburniji. V času preseljevanja narodov in bizantinske zasedbe Istre se je meja verjetno pomaknila na vrat polotoka, kakor bi kazal potek meje tržaške občine (Sistillanu, publica, Castilir). V visokem srednjem veku je bila Istri gotovo priključena liburnijska obala do Reke. Po letu 1815 se je izoblikovala upravna enota Istra, ki je od leta

1825 do 1918 imela mejo na Kokoši, Brdih in Gomancah.

3.

Naseljevanje Slovanov znotraj mej Istra v zvezi z langobardskimi in obrskimi vpadi je bilo gotovo naseljevanje predhodnikov Slovencev. Novačenje Slovanov v bizantinsko vojsko v Istri bi utegnilo pritegniti tudi prebivalstvo iz Hrvaškega primorja in Dalmacije. Naseljevanje Slovanov v prvem obdobju frankovske oblasti je bilo po vsej verjetnosti ponovno naseljevanje predhodnikov Slovencev. Če sprejmemo logičnost mišljenja, da je frankovski vojvoda obljubil s slovanskim prebivalstvom prej cesarska posestva kot pa opuščena zemljišča domačega prebivalstva, lahko postavimo hipotezo, da je bila prva močnejša naselitev predhodnikov Slovencev na področju Novigrada, kjer so izpričana cesarska posestva. Jezikoslovci ugotavljajo prisotnost govorice z značilnostmi slovenščine tudi v zgornji dolini reke Mirne in pritoka Bračane.

4.

Državna meja, ki bi lahko vplivala na večje jezikoslovne razlike, je avstrijsko-beneška meja, ki je z izjemo manjših sprememb leta 1508 obstajala 377 let (1420-1797). Zlasti na področju Pazinske knežije, ki je bila priključena Kranjski, bi utegnilo priti do manjših razlik v odnosu do bližnjih slovenskih narečij, kot so v odnosu do sosednjih hrvaških narečij. Primer pazinskega narečja iz leta 1864, ko osnovno šolstvo še ni bilo močno razvito, bi bilo morda mogoče tolmačiti v tem smislu,¹ toda potrebna bi bila globlja jezikovna analiza, predno bi se o tem izrekli na znanstveni ravni.

Dua od gnih so hodili po suosee puote; jeden je vidil jeno sechiro i vrjschi: Vis vis za san ja nassal. Ne bis imiel rech san nassal, ma smo nassli mu reze on drughi. Malo za ten prideju oni chi so bili sgrabili sechiro, i cada so jo vidili va gniegove rouche, so ga pezali tratat caco tata. Mertvi smo, pozel je vrishiet, ma gnigov cumpagn mu reze: ne bis imiel rech, mortvi smo, nego mert son, saz malo pervo cade si bil nassal sechiro si vrishiel sanjo nassal, i ne smojo nassli.

Dva od njih so hodili po svoje Poute; jedan je vidil jeno sekiro in vrišči: Viš, veš, ča san ja našal. Ne biš imjel reč san našal, ma smo našli mu rče on drugi. Malo za ten predeju oni, ki so bili izgubili sekiro, i kada so jo vidili va njegove rouke, so ga počeli tratat kako tata. Mertvi smo, počel je vriščier, ma njegov kumpanj mu rče: ne biš imjel reč, mortvi smo, nego

1 L'Istria I., 18 (4 aprile 1846), p. 70. Navedenem besedilu sledi še basen o mravlji in škržatu.

mert son, zač malo pervu kade si bil našal sekiro si vriščiel san jo našal, i ne smo jo našli.

Drugače avtor iz časa pred marčno revolucijo ocenjuje prebivalce Pazi-na in okolice kot Srbe posebnega rodu, ki tvorijo vez med Srbi in Sloven-ci,² poznejši avtorji pa jih označujejo kot Srbohrvate, ki jih sosedje imenujejo *Bezjaki*.^{3,4}

5.

Cerkvene meje, ki naj bi prav tako povzročale razlike med različnimi govori in narečji, so na tem področju docela odpovedale:

- a) v pražupniji Jelšane je bil že leta 1900 jugovzhodni del hrvaški, da ne govorimo o področju Mun in Žejan, kjer so se že v 15. stoletju naselili Čiči;
- b) v pražupniji Hrušica je bil že leta 1900 Golac hrvaški;
- c) v pražupniji Lanišče je bilo leta 1900 vse prebivalstvo hrvaško;
- č) v pražupniji Buzet je bilo že leta 1900 prebivalstvo Ratitovca slovensko;
- d) v pražupniji Zrenj je bilo leta 1900 prebivalstvo samo hrvaško, toda vas Pregara se je kasneje izkazala za slovensko.

Vse to se nanaša na pražupnije tržaške škofije. Že omenjeni avtor iz leta 1846 pa označuje kot Slovence prebivalce zgornje doline reke Mirne.⁵ Te iste nazivajo poznejši avtorji^{6,7} Fučki in jih opredeljujejo kot jezikovno mešano prebivalstvo. Krebs je Fučkom na zemljevidu pripisal ozemlje južno od Roča, ki je večinoma v tej pražupniji, delno pa v budetski pražupniji in tudi v nekdanji pičenski škofiji.⁸

Po drugi strani je vas Gradin, ki je bila v pražupniji Oprtalj v novi-gradski škofiji, kasneje izkazala kot slovenska.

V koprski, tržaški in novogradski škofiji, mogoče pa tudi v poreški je bilo precej prebivalstva, katerega govorico označujejo istrski avtorji kot *schiavetto*. Neznani avtor iz leta 1846 jih označuje takole: Italijaniziranih Slovanov med Dragonjo in okoli Mirne je približno 15.000; osnova nji-

2 L'Istria I., 18 (7 marzo 1846), pp. 45-47: Della geografia genetica dell'Istria.

3 Bernardo Benussi, Manuale di geografia dell'Istria, Trieste 1877, pp. 56-59.

4 Norbert Krebs, Die Halbinsel Istrien, Leipzig 1907, pp. 123-128.

5 L'Istria I., 18 (7 marzo 1846), pp. 45-47: Della geografia genetica dell'Istria.

6 Bernardo Benussi, Manuale di geografia dell'Istria, Trieste 1877, pp. 56-59.

7 Norbert Krebs, Die Halbinsel Istrien, Leipzig 1907, pp. 123-128.

8 Norbert Krebs, Die Halbinsel Istrien, Leipzig 1907, pp. 123-128.

hovega jezika je slovenščina, vendar je tako pomešana z italijanščino, da se je treba vprašati, ali so poitalijančeni Slovani ali Italijani, ki govorijo slovansko.⁹ Iz drugih virov vemo, da rabijo pretežno italijansko besedišče, toda sklanjajo in spregajo ga po slovanskem načinu. (Znana je stavek: *Smo kantali in fičali, je blo šaldo lepu.*) Ali je bil ta način bolj slovenski ali hrvaški, bi bilo treba še preučiti. Krebs jih na zemljevidu predstavlja kot prebivalstvo italijansko-hrvaškega značaja in področja, kjer v mešanici prevladuje italijanščina, ločuje od področij, kjer prevladuje hrvaščina.

Glede vpliva duhovščine na narodnostno opredelitev je zanimiva slededča anekdota: Ko so po drugi svetovni vojni na jezikovno prehodnem ozemlju obnavljali prosvetna društva, se je postavilo vprašanje, ali naj se imenujejo *slovensko* ali *hrvatsko* društvo. Funkcionarjem prosvetne centrale naj bi domačini odgovorili: Ko smo imeli duhovnika Slovenca, smo bili Slovenci, ko smo imeli duhovnika Hrvata, smo bili Hrvati, govorili smo vedno po naše.¹⁰

V tržaško-koprski škofiji na ozemlju, ki je danes v Republiki Hrvatski, so službovali slovenski duhovniki v glavnem po letu 1830, ko so škofovsko stolico zasedli vrsto let Slovenci. Za leto 1847 lahko navedemo, da so bili naročniki Kmetijskih in rokodelskih novic sledeči v Istri službujoči duhovniki:

1. Ban, Anton, fajmošter v Baljani v Istri (?)
2. Cvitko, Jozef, kaplan v Kastvi na Renškem (Kastav),
3. Cimerman, Matija, v Savinjah pri Terstu (Sovnjak?)
4. Debelak, Mihael, kaplan v Gimini pri Terstu (Zminj)
5. Eržen, Ignaci, fajmošter v Golacu pri Kastelnovi (Golac),
6. Ferjan, Janez, kaplan v Karkanci (Krkavče),
7. Glavič, Janz, fajmošter v Bocu v Istrii (Roč?),
8. Gregorič, Franc, fajmošter v Antinjani (Tinjan),
9. Hribar, Anton, kurat v Antinjani (Tinjan),
10. Jelovšek, Jožef, fajmošter v Pasu v Istrii (Paz),
11. Jerala, Jožef, fajmošter v Berdu v Istrii (Brdo),
12. Juvan, Boštjan, fajmošter v Draguču v Istrii (Draguč),
13. Kavčič, Mihael, fajmošter v Pazni (Pazin),
14. Kosmač, Andrej, fajmošter v Suzanjevici v Istrii (Šušnjevec),
15. Kušar, Gregor, kaplan v Operti v Istrii (Opertalj),
16. Paušič, Jožef, fajmošter v Korti Izoli (Korte),
17. Železnikar, Janez, tehat v Ospi v Istrii (Osp).¹¹

9 L'Istria I., 18 (7 marzo 1846), pp. 45-47; Della geografia genetica dell'Istria.

10 Pričavanje Draga Pahorja, Moralo bi se nanašati na vasi na Svobodnem tržaškem ozemlju. Ni znano, ali je bilo severno ali južno od Dragonje.

11. Imena prejemnikov Kmetijskih in rokodelskih novic v letu 1847.

Ali je ta in druga duhovščina dejansko vplivala na jezikovne razmere v posameznih duhovnijah, bo treba šele natančno preučiti.

6.

Da ima buzetsko področje slovensko jezikovno podlago, je mogoče sklepati tudi iz dejstva, da se je cela vrsta ljudi s tega področja v Trstu naravno vključila v življenje slovenske manjšine. Naj navedem samo primke, ki so se kaj bolj uveljavili: Klobas, Kozlovič, Turina, Zubalič.

7.

Med raziskavami poti 43. istrske divizije proti Trstu sem okoli leta 1985 prišel v neposreden stik s tem vprašanjem. V vasi Salež so domačini govorili na način, ki se je očitno razlikoval od načina govorjenja mojega hrvaškega spremljevalca, vasi Štrped pa nama je starejši moški razlagal, da so prebivalci pravzaprav Slovenci, vendar jim oblasti niso nikoli dovolile, da si se tako opredelili.

8.

Pred slovesnostjo ob odprtju nove zgradbe italijanske šole v Izoli sem od vaščana iz Pregare izvedel sledeče: Okoli leta 1950 so se Prebivalci Gradina in Pregare odločili, da zahtevajo priključitev k Sloveniji. Iz protesta niso dvignili pokojnin in manifestirali so svojo voljo na podobne načine. V obe vasi je prišla policija, ki je ljudi, ki so se izpostavili, zaslišala in pretepla, nato pa odvela na delo v rudnik premoga v Raši. Ko je z londonsko spomenico o soglasju z dne 5.10.1954 južni del Svobodnega tržaškega ozemlja prešel pod jugoslovansko civilno upravo, sta se obe vasi lahko priključili h koprskemu okraju. Za te dogodke sem izvedel prepozno, da bi lahko opravil potrebne raziskave na terenu in v arhivih, in ne morem o njih danes reči nič gotovega. Vsekakor pa bo v prihodnosti potrebno strokovno obdelati. Tudi te dogodke.

Leon Marin

DOGOVOR O ORGANIZACIJSKO-TERITORIALNI (VOJAŠKOPRAVNI) RAZMEJITVI JE OSTAL TEMELJ ZA POZNEJŠO MEJO MED RAPUBLIKAMA

1.0 Uvod

Milan Guček, eden od akterjev dogovora februarja 1944, je literarno opisal dogajanje na Maliji.¹

»Z Andrejo sva slonela nad geografsko karto in sva se kaj lahko sporazumela. Meja bo tam, kjer se konča ozemlje, ko govorilo ljudje še izrazito slovensko. Tako daleč je sedaj pravzaprav tudi segala organizacija naše Osvobodilne fronte, tukaj se prebivalci sami čutijo Slovence.

In sva kar začrtala mejo in sproti ocenjevala vasi. Začela sva pri izlivu Dragonje v morje skonca sečoveljskih solin, nato sva šla ves čas po toku te rečice do pod vasi Topolovec, nato jugovzhodno pod vasjo Pregara, proti vzhodu nad Štrpedom pred Buzetom in proti Vodicam.

Podala sva si roke. Sedaj ne bo več nesporazumov, čigavo je kaj. Mor-da sva tudi opravila delo za bodoče republiške meje. Kdo ve?»

Dogovor o vojaško operativno razmejitev je ostal temelj za poznejšo mejo med republikama. Gučkovo zadovoljstvo, dvom in odprto vprašanje pa ostajajo aktualni tudi danes.

2.0 Meje piranskega komuna in obč3.0 ine Piran²

Najstarejše opise ozemljskega obsega škofij in razdelitev na upravne enote v drugi polovici 17. stoletja predstavijo v svojih delih novigradski škof Giacomo Pilippo Tommasini, don Pietro Rossetti za tržaško škofijo in koprski škof Paolo Naldini. Njihovi opisi cerkvene uprave in pripad-

1 Milan Guček, Čakaj prihodnje pomladi, Koper 1959, str. 197-200.

2 Leon Marin, Upravna in teritorialna razdelitev slovenske Istre v zadnjih treh stoletjih, v: Annales, Analī Koprškega primorja in bližnjih pokrajin 1/’91, str. 135-148, in v: Annales, 2/’92, str. 159-174 z obsežno navedbo virov in literature.

Posnetek je izdala: *Corografia ecclesiastica o sia descrizione della città, e della diocesi di Givstinopoli Detto volgarmente Capo D'Istria Pastorale.*
 Divertimento di Monsignor Paolo Naldini in Venezia MDCC

nosti župnij škofijam se med seboj dopolnjujejo in skladajo. Posvetna oblastna organizacija proti koncu Beneške republike je razvidna iz podrobnih poročil o številčnem stanju prebivalstva v Istri.

Piranski komun z ozemljem od Strunjana do Sečovelj in vaška komuna Kaštel in Savudrija so bili piranska podestarija. Koprski škofiji, piranskemu vikariatu in kapitlju pripadata župniji Piran in Savudrija, medtem ko je bila kuracijska župnija Kaštel vključena v vikariat Krkavče, ki je bil pod neposredno upravo iz Kopra.

Na prehodu iz XVIII. v XIX. Stoletje so se meje in ozemeljska pripadnost Istre zaradi Napoleonovih osvajalnih vojn pogosto menjavale. Z mirovnim sporazumom v Campoformiu leta 1797 sta si Avstrija in Francija razdelili ozemlje Beneške republike. Avstrijci so za bivšo beneško Istro oblikovali začasno vlado. magistrat s sedežem v Kopru. Lokalna uprava je bila od leta 1797 do decembra 1805 razdeljena na sedem velikih občin, med njimi sta bili Koper in Piran.

Po avstrijskem porazu pri Slavkovu leta 1805 je Avstrija izgubila ozemlje bivše Beneške republike. To ozemlje je bile 1. maja leta 1806 priključeno Napoleonovi Kraljevini Italiji kot departma Istra, razdeljen na kantone in občine. Spremenili so se teritorialni obsegi občin Koper, Milje, Izola in Piran. Piranska občine je izgubila Kaštel, ki so ga pridobile Buje, vendar so ga že leta 1811 vrnila Piranu.

Po francoski zmagi pri Wagramu je Napoleon 14 oktobra 1809 izoblikoval Ilirske province s sedežem v Ljubljani. Občine v koprskem distriktu so ostale v mejah iz leta 1807, z izjemo spremembe pri piranski občini, ko ji je bila vrnjena vas Kaštel, odvzeta Bujam. Lokalne upravne enote so bile občine – komune (arrondissements de communaux), ustanovljene po zgledu francoskih mairij. Njihov obseg je razviden iz popisa prebivalstva leta 1811, objavljenega v uradnem listu vlade Ilirskih provinc. Piranska občina je ohranila svoj nekdanji obseg podestarije od Strunjana do Kaštela s precej širokim pasom ozemlja do vključno Montrina, Marije na Krasu, Valice, Frančeskije in Borozije s Savudrijo. Taka uprava se je ohranila do leta 1813, ko je Avstrija zasedla Ilirske province in obnovila tržaški gubernij. S prvim pariškim mirom 30 maja 1814 je celotno ozemlje provinc pripadlo Avstriji.

Avstrijci so francoske upravne občine (arodissements communaux) spremenili v glavne občine z nadžupani in podobčine. Piranski okraj sta sestavljali le glavni občini Izola in Piran. Glavna občina Piran je bila razdeljena na podobčine Piran, Savudrija in Kaštel. Leta 1843 je okrožni glavar Franz grof Stadion z začasnim občinskim redom povečal lokalno samostojnost občin. Podobčine so že pri izdelavi katastra postale osnova za izdelavo novih davčnih oziroma katastrskih občin. Na osnovi zemljiškega katastra in začasnega občinskega reda grofa Stadiona so po marčni revoluciji nastale nove politične občine z voljenimi župani. Krajevna občina

Piran je obsegala dve k.o., Piran in Savudrijo, k.o. Kaštel je bila do leta 1868 samostojna občina.

Na podlagi zakonov in odredb notranjega ministra maja in junija leta 1868 je Istra dobila upravno podobo, kakršno je obdržala do razpada monarhije. Sodni okraj Piran sta sestavljali občini Izola in Piran. V piranski občini so bile k.o. Piran, Sv. Peter, Kaštel in Savudrija.

Po razpadu avstro-ogrske monarhije ob koncu prve svetovne vojne je zasedla ozemlje Istre Kraljevina Italija. Z mirovno pogodbo med Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev in Kraljevino Italijo v Rapallu 12.11.1920 je bila določena razmejitev med državama. Po priključitvi v Italijo 5. januarja 1921 sta bili ohranjeni prejšnja avstrijska upravna razdelitev in organizacija uprave, ki je imela vrsto prednosti pred upravo v ostalih italijanskih deželah. Obseg občine Piran je ostal nespremenjen.

2.1 Primorska Slovenija in Slovenska Istra 1945-1947

Organi ljudske oblasti v Slovenskem primorju so se tako kot drugod v Sloveniji razvili iz političnih organov Osvobodilne fronte (OF), ki so v prvi fazi delovali kot organi političnega gibanja in oblasti hkrati. Še pred kapitulacijo Italije je delovalo na Primorskem, to je na ozemlju zahodno do rapalske meje Italije z Jugoslavijo do stare avtro-ogrske meje z Italijo, 13 okrožnih in nekaj ste terenskih odborov OF, ki so pričeli prevzemati določene funkcije ljudske oblasti. Začetek in razvoj ljudske oblasti na Primorskem je sistematično obdelan v delih dr. Toneta Ferenca³ in v zborniku Slovenska Istra v boju za svobodo.⁴

Ob kapitulaciji Italije sta bila na območju južne Primorske dva okrožna narodnoosvobodilna odbora (**Brkini – Slovenska Istra in Trst**). Proglas Vrhovnega plenuma Osvobodilne fronte slovenskega naroda o priključitvi Slovenskega Primorja svobodni in združeni Sloveniji v svobodni in demokratični Jugoslaviji 16. septembra in zbora odposlancev slovenskega naroda 3. oktobra 1943 v Kočevju je potrdilo predsedstvo AVNOJ-a 30. novembra 1943.

Narodnoosvobodilni svet za Primorsko Slovenijo je bil ustanovljen 11. septembra 1943 in 16. septembra je prevzel javno upravno na osvobojenem ozemlju.⁵ Razvoj in graditev ljudske oblasti v Slovenskem

3 Tone Ferenc, Kratek pregled razvoja KPS in OF v Slovenskem Primorju od decembra 1942 do septembra 1943, Prispevki Inštituta za zgodovino delavskega gibanja, I. letnik, št. 1, Ljubljana 1960, str. 105-170; T. Ferenc, Ljudska oblast na Slovenskem 1941-1945, druga knjiga (dalje: Ljudska oblast 2), Ljubljana 1985; T. Ferenc, Ljudska oblast na Slovenskem 1941-1945, tretja knjiga (dalje: Ljudska oblast 3), Ljubljana 1991; T. Ferenc, Sodelovanje med slovenskim in hrvaškim NOB v Istri, Borec XXXVI, Ljubljana 1986, št. 5, str. 337-350.

4 Slovenska Istra v boju za svobodo, Prispevki za krajevno zgodovino, Koper 1976 (dalje: Slovenska Istra, 1976).

5 T. Ferenc, Razvoj, str. 18; T. Ferenc, Ljudska oblast 2, str. 8, 23, 37, 87.

primorju je proti koncu septembra in v začetku oktobra 1943 pretrgala velika nemška ofenziva (rastrellamento).

Po objavi kapitulacije Italije je pričela Nemčija sistematično zasedati vsa mesta in večje kraje v Julijski krajini ter vse važnejše prometne žile. Dne 15. oktobra 1943 je Hitler ustanovil **Operativno cono Jadransko Primorje** (Operationszone Adriatisches Kuestenland), ki je obsegala šest prejšnjih italijanskih pokrajin: Ljubljansko, Goriško, Tržaško, Reško ali Kvarnersko, Puljsko ali Istrsko in Videmsko. Ob ustanovitvi operativne cone Jadransko primorje je imela Nemčija priključitvene namene v zvezi z ozemljem, ki je pred letom 1919 pripadalo Avstro-Ogrski. V italijanski upravni organizaciji Nemci niso izvedli nobenih sprememb. Po nemški ofenzivi v začetku oktobra 1943 je Nemčija v vseh obalnih mestih vzpostavila okupacijsko upravo. Po kapitulaciji Italije je tudi **Nezavisna država Hrvatska** (NDH) anektirala ozemlja v Dalmaciji, ki jih je Italija dobila po prvi svetovni vojni in leta 1941. Ante Pavelić je 9. septembra 1943 po zagrebškem radiu razglasil priključitev Reke ter vzhodne in osrednje Istre k NDH. Hitler je temu ostro nasprotoval in sklenil, da meje na kopnem in v Kvarnerskem zalivu ostanejo nespremenjene, podobno kot med Italijo in Nemčijo na Tirolskem.⁶

Narodnoosvobodilni svet je 15. septembra izdal odlok o volitvah občinskih narodnoosvobodilnih odborov, vendar so že 19.9.1943 uporabljali zanje ime krajevni NOO. Odlok je obnovil »*stare občine v tistih mejah, kakor so bile pred okupacijo in pred posegom okupatorja v njihovo razdelitev*«. ⁷ Primorski poročevalec je pisal: »*Osnova vse oblasti v Primorski Sloveniji so krajevni (občinski) narodni osvobodilni odbori. Obnovljene so naše stare občine, kakor so nastale v dolgem zgodovinskem razvoju in ki so najbolj odgovarjale našim potrebam. V vseh teh občinah se sedaj vršijo volitve v krajevne (občinske) narodne osvobodilne odbore in v večini občin so novi odbori tudi že prevzeli oblast.*« ⁸

Obenem z odlokom o volitvah občinskih NOO je narodnoosvobodilni svet izdal »*odlok o ustanovitvi okrožnih narodnoosvobodilnih odborov*« kor organov oblasti na drugi stopnji v devetih okrožjih. Brkinsko-istrsko okrožje je bilo novembra 1943 razdeljeno na dve okrožji, na **Slovensko Istro in Brkine**. V obeh okrožjih kot tudi v tržaškem ni bilo volitev krajevnih (občinskih) NOO zaradi posledic nemške ofenzive v začetku oktobra 1943, zato so njihove naloge opravljali odbori OF.

6 T. Ferenc, Ustanovitev operacijske cone "Jadransko primorje" jeseni 1943. leta, Zgodovinski časopis, XIX-XX (1965-1966), str. 401-419.

7 Odlok o volitvah občinskih narodnih osvobodilnih odborov, 3 člen, Primorski poročevalec, Vestnik Osvobodilne fronte slovenskega naroda, leto II, št. 10, 4. oktobra 1943.

8 Primorski poročevalec, leto II, št. 11, 20. oktobra 1943, članek: Svoboden narod - ljudska oblast, str. 6.

Narodnoosvobodilni svet za Primorsko Slovenijo je deloval štiri mesece. Ukinili so ga 15. januarja 1944. Vse naloge je od razpuščenega Narodnoosvobodilnega sveta prevzel pokrajinski odbor OF; tudi v okrožjih, rajonih, občinah in vaseh so bile politične in upravne funkcije združene pri odborih OF.

Po kapitulaciji Italije sta se po pooblastilu okrožnega komiteja KPS za Brkine – Slovensko Istro o akcijah hrvaških in slovenskih partizanskih enot 16. septembra dogovorila Ivan Cah – Iskra in Ante Cerovac. Najpomembnejši akciji sta bili osvoboditev zapornikov v Kopru in zasedba Izole.⁹

Stiki med slovenskim in hrvaškim narodnoosvobodilnim gibanjem so se začeli uveljavljati v Istri zelo pozno in še to bolj na hrvaško zahtevo. Vzporedno z razvojem ljudske oblasti v Slovenski Istri se je ta gradila tudi v Istri. **Okrožni narodnoosvobodilni odbor za Istro** je bil ustanovljen 20 avgusta 1943 in je obsegal okraje Pazin, Poreč in Labin. Okrožni NOO za Istro in ZAVNOH sta sprejela sklepe o priključitvi Istre Hrvaški. Na skupščini v Pazinu je bil 25. septembra ustanovljen **Pokrajinski NOO za Istro**, ki se je konec januarja 1944 preimenoval v **Oblastni NOO za Istro** z okraji Pazin, Buzet in Pulj.

Šele februarja 1944 je bila vzpostavljena zveza med okrožnim odborom OF za Slovensko Istro in okrožnim NOO Buzet. Pred tem je že prihajalo do nesporazumov med prebivalstvom in hrvaškimi partizani, ki so si lastili prednost pri vojaških posegih, oskrbovanju in mobilizaciji v Slovenski Istri. Da bi lažje reševali operativna vprašanja, je prišlo 10 februarja 1944 na Maliji do dogovora o razmejitvi območij med slovenskim in hrvaškim osvobodilnim gibanjem.

V virih ni razvidno, s kakšnimi pooblastili sta se sestala tajnik Okrožnega odbora Osvobodilne fronte slovenskega naroda za Slovensko Istro **Milan Guček**, z ilegalnim imenom Milan Javor, in zastopnik pokrajinskega komiteja KPH **Andrija Babić**. Mesečno poročilo¹⁰ Pokrajinskemu odboru OF za Primorsko Slovenijo navaja: »*Na povabilo zastopnikov bratske hrvatske organizacije, smo se sestali na dveh sestankih vsled do-ločitve organizacijskih mej med obema organizacijama Osvobodilnih Front. Ta meja teče približno takole: od morja pod piranskimi solinami je reka Dragonja do pod vasi Topolovec, nato obrne jugo-vzhodno do pod vasi Pregarje, od tam na vzhod do nad Štrpeta pred Buzetom in nato v smeri proti Vodicam. V krajih,*

9 Božo Jakovljević, 2. istarska brigada, Rijeka 1978, str. 16; Slovenska Istra 1976, str. 351; Stevo Sunajko, Sodelovanje slovenskih in hrvaških narodnoosvobodilnih enot 1941-1945, Ljubljana: Partizanska knjiga, 1971, str. 219-229.

10 Arhiv Slovenije, referat za dislocirano arhivsko gradivo II., Ljubljana (AS II.); Fond: Partizanski civilni, fasc. 634 Okrožje Slovenska Istra (mapa: mesečna poročila na pokrajinski odbor do 1. VI. 1944), mesečno poročilo 47-634/III, 10. februar 1944.

ki leže severno od te črte in med reko Dragonjo, je prebivalstvo samo slovenske narodnosti, v nekaj obrobni vasesh pa v veliki večini, ostre meje ni mogoče določiti, sicer so bile v teh krajih po(d) avstrijsko upravo hrvaške šole, to pa vsled določitve nekega škofa, ki se je mudil v teh krajih in ločil Slovence in Hrvate – po pokrivalih! Prebivalstvo se šteje Slovincem in govori slovensko.»

Poročilo navaja, da se hrvaške enote NOV »vedejo precej oblastno in izjavljajo, da je vsa Istra hrvatska«, kar je bilo označeno za »šovinistične nacionalistične in »imperialistične« izjave hrvatskih partizanov«, zaradi katerih so že »protestirali pri hrvatski organizaciji«.

S Pokrajinskega odbora je že 23. februarja prišel »poučen odgovor na poročilo«, kot je označeno na ovoju mape,¹¹ z naslednjo vsebino: »Vaši odnosi do hrvatskih partizanov morajo biti čim bolj bratski in prisrčni. Pobijajte vsak pojav nerazpoloženja s strani Jugoslavije proti Hrvatom. Današnja narodnoosvobodilna borba narodov Jugoslavije je ustvarila povsod pravo resnično bratstvo med narodi Jugoslavije, zato so taki pojavi pri vas nerazumljivi. Navežite stike s hrvaško organizacijo, ki naj tudi s svoje strani stori vse, da bodo odnosi res bratski.«

Težave so se nadaljevale tudi po dogovoru o operativni razmejitvi. Mesečno poročilo okrožnega odbora za marec¹² navaja: »Omeniti pa moramo nerazumljivo postopanje hrvatskih edinic. Pred časom smo Vam poročali o dosegi organizacijsko-teritorialne razmejitve med hrvaško in našo organizacijo, ki smo jo določili z njihovimi pooblaščenici. Sedaj pa dobivamo skoraj dnevno poročila obmejnega ozemlja o prekrških hrvatskih čet in terenskih organizacij proti upoštevanju kompetence naše terenske in vojaške organizacije. Tako so pred časom Hrvatje vršili mobilizacijo za svoje edinice tudi po naših krajih, kar je vzbudilo pri slovenskem prebivalstvu odpor, češ mi gremo v slovensko vojsko. »*Kakor smo Vam že svoječasno poročali, Hrvatje stalno grešijo proti našemu prebivalstvu s svojo imperialistično in sektaško politiko.*«

Odgovor¹³ Pokrajinskega odbora OF za Primorsko Slovenijo je že kazal na resnost položaja, saj je bila nakazana pot za reševanje težav z »diplomatskimi notami« hrvaškemu vodstvu. »Kar se tiče postopanja hrvatskih edinic na našem ozemlju, pripominjamo, da je treba poročilo o nerednostih, ki so bile izvršene, poslati IOOF in prositi, da intervenira pri glavnem poveljstvu NOV in POJ za Hrvatsko, da uredi odnose hrvatskih obmejnih edinic na našem ozemlju. Kakor je razvidno iz vašega poročila je postopek hrvatskih edinic treba res končno veljavno urediti.«

Oblastni komite KPS za Primorsko Slovenijo je 9. maja 1944 zahteval

11 AS II., fasc. 634 (mapa: Poučni odgovori na poročila), Pokrajinski NOO Okrožnemu odboru OF za Istro (23. 2. 1944).

12 AS II., fasc. 634, mesečno poročilo za marec 49-634/III, 49-634/I, 15. aprila 1944.

13 AS II., fasc. 634, poučni odgovori na poročila 55-634/III, 6. maja 1944, podpisani Tomo Brejc in dr. Joža Vilfan.

od okrožnega komiteja KPS za Brkine,¹⁴ da obširneje poroča o »*odnosih z bratsko partijo*« in »*morebitnih spornih vprašanjih*«. Okrožnemu komiteju za Slovensko Istro¹⁵ pa naroča: »*Vi ste se v pismenem in osebnem poročanju že večkrat dotaknili odnosov s Hrvati. Zaradi morebitnega sestanka nam pa napravite o tem vprašanju podrobnejše poročilo. Napačno pa bi bilo, če bi se omejili samo na splošno zabavljanje. Če imate kak povod za pritožbe, navedite primere z navedbo oseb, krajev in datumov.*«

Na seji Okrožnega komiteja KPS za Slovensko Istro je bil 21. junija 1944 pod točko *Razno* sprejet kratek sklep¹⁶ »*Odnos do KPH: potrebno je, da se organizira sestanek z Oblastnim komitetom KPH, na katerem naj prisostvuje vsaj en član našega OK in tov. Ksenja.*«

Razvoj dogodkov kaže, da je **bila vojaškooperativna razmejitev tudi prva etnična razdelitev Istre med Slovenci in Hrvati.**¹⁷

V krajih, ki leže severno od te črte, je bilo prebivalstvo samo slovenske narodnosti, v nekaj obrobni vseh pa so bili Slovenci v večini. Ostre meje ni bilo mogoče določiti, nekatere obmejne vasi v okolici Buzeta so 21. in 23. aprila 1944 zahtevale priključitev k slovenskemu okrožju. Po osvoboditvi so bile te vasi do leta 1947 priključene koprskemu okraju, nato Hrvaški, leta 1956 pa nekatere med njimi ponovno Sloveniji.

Predsedstvo slovenskega narodnoosvobodilnega sveta (PSNOS) je 21. maja 1944 sprejelo Odlok o krajih in okrožjih ter njihovih NOO.¹⁸

Zakon o upravni razdelitvi Slovenije je bil sprejet po koncu vojne, šele 8. septembra 1945.¹⁹

Med volitvami so od srede julija do začetka avgusta 1944 temeljito preuredili okrožja in okraje na Primorskem. *Brkinsko, Istrsko in Pivško okrožje* je bilo združeno v **Južnoprimorsko okrožje**. Podrobnejše podatke o izvoljenih krajevnih NOO v Slovenski Istri so zbrali šele po osvoboditvi. Spomladi 1944 je bilo okrožje Slovenksa Istra razdeljeno na devet rajonov ali krajev, in to: I. Rižana, II. Čezarji, III. Tinjan (nastal z združitvijo rajonov Gabrovica in Škofije), IV. Šmarje, V. Dolina, VI. Socrerb, VII. Lopar, VIII. Pregarje in IX. Mali Kras.²⁰

14 Arhiv Slovenije, referat za dislocirano arhivsko gradivo I., (AS I.), Oblastni komite za primorsko Slovenijo 1944, Primorska okrožja 1944, korespondenca z okrožji, Brkini, fasc. 114, arh. št. 10234.

15 AS I., Oblastni komite za primorsko Slovenijo 1944, korespondenca z okrožji, Slovenska Istra, fasc. 115, arh. št. 10447.

16 AS I., fasc. 115, arh. št. 10462.

17 Milan Guček, Čakaj prihodnje pomladi, Koper 1959, str. 197-200; Gučkov avtobiografski podatek navaja tudi T. Ferenc v razpravi Sodelovanje med slovenskim in hrvaškim NOB v Istri (Borrec 1986, str. 343-344) ponovno Guček leta 1976 v zborniku Slovenska Istra 1976, str. 429-430. Glej tudi France Ostanek, Slovensko-hrvaška jezikovna meja v Istri, Annales 1, Koper 1991, str. 218.

18 Uradni list SNOS, št. 2-10/44.

19 Uradni list SNOS, št. 33-231/45. Zakon ni veljal na ozemlju bivše Julijske krajine.

20 T. Ferenc, Ljudska oblast 3, str. 209, 270, 276; Slovenska Istra 1976, str. 419, 430.

Med potekom volitev so devet istrskih okrajev združili v štiri okraje. Obalni okraj je obsegal v glavnem območje izolske in piranske občine, vendar brez Savudrije in Kaštela.²¹ Okraj so obvladovali Nemci, postojanke so bili skoraj v vseh vaseh in zato ni bilo volitev.

Po osvoboditvi je **Pokrajinski NOO za Slovensko primorje in Trst** 6. maja 1945 uvedel novo upravno-teritorialno ureditev in razdelil pokrajino na Goriško okrožje, Tržaško okrožje in avtonomno mesto Trst. Tržaško okrožje je nato obsegalo okraje: *Devin-Nabrežina, Milje-Dolina, Hrpelje-Kozina, Ilirska Bistrica, Koper, Piran, Postojna, Sežana in Tržič*. V Tržaškem okrožju je delovala skupno 377 krajevnih narodnoosvobodilnih odborov.

Šele v drugi polovici maja so v tržaškem okrožju lahko zasedale okrajne narodnoosvobodilne skupščine, izvoljene že v NOB ali pa takoj po osvoboditvi (Piran 24. maja, Koper 25. maja).²² Prav tako so bili izvoljeni mestni narodnoosvobodilni odbori.

Februarja 1945 je na konferenci v Jalti na Krimu britanski zunanji minister opozoril na resno nevarnost sporov z Jugoslavijo, če bi jugoslovanska vojska zasedla Julijsko krajino. Po jugoslovanski osvoboditvi Trsta je bilo zavezniško poveljstvo pripravljeno pristati na razmejitev Julijske krajine.

Po osvoboditvi Primorske, Istre in Trsta po Jugoslovanski armadi in IX. korpusu so bili 8. maja 1945 v Beogradu razgovori med Titom in načelnikom zavezniškega štaba za Sredozemlje general-podpolkovnikom W.D. Morganom. Morgan je predlagal Titu načrt sporazuma o zavezniški upravi v delu Julijske krajine. Sporazum je bil podpisan v Beogradu 9. junija 1945 in na njegovi osnovi je bil 20. junija podpisan **sporazum v Devinu**. Z beograjskim sporazumom med vladaми Jugoslavije, ZDA in Velike Britanije je bilo ozemlje Julijske Krajine, ki so ga zasedle jugoslovanske čete 12. junija 1945, razdeljeno s tako imenovano »*Morganovo linijo*« ali »*modro črto*« na coni A in B.²³

Po devinskem sporazumu 20. junija 1945 je bilo celotno ozemlje med angloameriškim zavezniškim zasedbenim območjem oziroma modro črto in rapalsko mejo kot cona B pod zasedbo in *vojno upravo Jugoslovanske armade* (dalje **VUJA**) za *bivšo Julijsko krajino, Reko, Istro in Slovensko Primorje* s sedežem v Opatiji. Ozemlje zahodno od modre črte pa je spadalo kot

21 T. Ferenc, Ljudska oblast 3, str. 272, 274-275; Slovenska Istra 1976, str. 575, 588.

22 T. Ferenc, Razvoj, str. 38-39.

23 Sporazum izme u savezničkog vrhovnog komandanta na Sredozemlju i vrhovnog komandanta Jugoslovenske armije, potpisano u Devinu 20 juna 1945 godine, in: Meunarodni ugovori FNRJ, Begrade 1945, št. 3, str. 24 in dalje; Janko Jeri, Vprašanje naše zahodne meje 1945-1954, v zborniku: Slovenci v Italiji, str. 56-58.

cona A pod zavezniško vojaško upravo. Modra črta kot začasna vojaška meja ni upoštevala niti geografskih niti kakršnih koli drugih meja in seveda tudi ne upravnih meja.

Vojaška uprava Jugoslovanske armade je v coni B nadzirala izvajanje beograjskega in devinskega sporazuma, sprejemala ukrepe, ki so zadevali vso cono (finance, carine, promet, itd.), usklajevala delo med narodnoosvobodilnimi odbori in organi zaledne vojaške oblasti ter vojaškimi uradi zunaj cone, predstavljala najvišjo sodno oblast za cono itd.²⁴

Civilna uprava je bila v slovenskem delu cone B v rokah **PNOO za Slovensko Primorje**, hrvaški del cone B pa je imel **Oblastni NOO za Istro**, s sedežem v Labinu, na Reki pa je deloval Mestni NOO za Reko. Tako je ljudska oblast NOO ostala in začela sodelovati z VUJA.²⁵

V coni B Slovenskega primorja je PNOO izoblikovalo **Vzhodnoprimorsko okrožje** z devetimi okraji. To območje je od začetka junija 1945 upravljalo poverjeništvo pokrajinskega narodnoosvobodilnega odbora za Slovensko primorje in Trst (**PPNOO**) v Ajdovščini.

Že julija 1945 sta bila *združena okraja Buje in Umag v okraj Buje*. PPNOO je 22. julija 1945 izdalo odlok o spremembi števila okrajev in njihovem združevanju. *Združitev okrajev Koper in Piran v okraj Koper*, s sedežem v Kopru, je bila izvedena 3. avgusta 1945 na zasedanju obeh skupščin v Izoli.

V okraj Koper so do uveljavitve mirovne pogodbe z Italijo leta 1947 spadali kraj Perci, kraj Črnica z zaselki Abrami, Črnica, Jakci, Podrečak, Podstaje in Pužane ter kraj Kodolje z zaselki Confi, Fantiniči (Gorišica), Konti (Kodolje), Darini – Suzaniči, Slape (Mlin), vski v k.o. Črnica. Okraj Koper je obsegal tudi katastrsko občino Topolovec.²⁶

Nekdanje upravne občine so prenehale delovati že med vojno z razpadom Italije, zato so bili novembra 1945 sporazumno z VUJA ukinjeni tudi občinski matični uradi, njihovo poslovanje pa so prevzeli okrajni matični uradi.²⁷ Tako je bila prekinjena vsaka povezanost z upravno razdelitvijo in ureditvijo predvojnih oblastnih organov.

Na seji zunanjih ministrov štirih velesil maja 1946 je obveljal francoski predlog, ki je predvideval ustanovitev *Svobodnega tržaškega ozemlja*

24 T. Ferenc, Razvoj, str. 40; V. Beltram, Povojni razvoj slovenske Istre – Koprski okraj 1945-1947, Kronika, časopis za slovensko krajevno zgodovino, 37, št. 1-2, 1989, str. 108; B. Milanović, Hrvatski narodni preporod u Istri, knjiga druga (1883-1947), Pazin 1973, str. 600.

25 Slovensko Primorje in Istra, Boj za svobodo skozi stoletja, Beograd 1953, str. 651; V. Beltram, Kronika, 37, št. 1-2, str. 108.

26 Cadastre national de l'Istrie d'après le Recensement du 1er Octobre 1945, Édition de l'Institut Adriatique, Sušak 1946, str. 60, 461-462, 472-473.

27 Odlok o vzpostavitvi matičnih uradov in začasni ureditvi poslovanja (veljaven z objavo 5/12-1945), Uradni list Poverjeništva Pokrajinskega narodno osvobodilnega odbora Za Slovensko Primorje, št. 3-19/45.

(STO).

V začetku leta 1947 so se organi ljudske oblasti na območjih, ki jih je osnutek mirovne pogodbe prisodil Jugoslaviji, že pripravljali na priključitev. Na območju cone B STO sta PPNOO in Oblastni odbor za Istro na predlog VUJA 20 februarja 1947 ustanovila **Istrsko okrožje z okrajema Koper in Buje**. Skupno zasedanje okrajnih skupščin je bilo 3. avgusta 1947 v Piranu, kjer so izvolili okrožni ljudski odbor (OLO) za Istrsko okrožje. Tudi krajevni NOO so se preimenovali v krajevne ljudske odbore (KLO).²⁸

Prezidij ljudske skupščine FLRJ je 15. septembra 1947 izdal ukaz o razširjenju veljavnosti ustave, zakonov in drugih predpisov na območje, priključeno k FLRJ, prezidij ljudske skupščine LR Slovenije pa je 18. septembra 1947 izdal ukaz o razširjenju ustave in zakonov na priključeno ozemlje Primorske.²⁹

3.2 VUJA STO in Istrsko okrožje

Mirovna pogodba z Italijo je začela veljati 15. septembra 1947, ko so štiri velesile deponirale ratifikacijske listine pri francoski vladi. Istega dne je bila ustanovljeno Svobodno tržaško ozemlje, kakor je določal 21. člen (točka 2) mirovne pogodbe, ki pravi, da z uveljavitvijo mirovne pogodbe preneha italijanska suverenost nad Svobodnim tržaškim ozemljem. V skladu z določbami Instrumenta o začasnem režimu (točka 3), ki ga je izdal svet zunanjih ministrov, potrdila pa Varnostni svet Združenih narodov, je bilo uveljavljeno Svobodno tržaško ozemlje (STO).

Sedma priloga mirovne pogodbe z Italijo – Instrument o začasnem režimu STO – določa, da ostane STO pod upravo obeh zavezniških vojnih poveljstev v njihovih conah dokler ne prevzame oblasti guverner.³⁰

Svobodno tržaško ozemlje je bilo razdeljeno na dve coni: v južneje ležeči coni B je bila po sporazumu *vojna uprava Jugoslovanske armade cone B na Svobodnem tržaškem ozemlju* (**VUJA STO**). Ozemeljsko je cona B obsegala upravno-teritorialne enote v obsegu avstrijske upravne razdelitve Istre iz leta 1910 na občine in katastrske občine. To so bile občine Koper, Marezige, Pomjan, Izola, Piran, Buje, Novigrad, Umag in Brtonigla v celoti. Občini Milje je bil odvzet del katastrske občine Škofije in pripojen coni B; občini Dolina sta bili odvzeti k.o. Osp in Socerb; od občine Dekani so ostale v coni B k.o. Tinjan, Sv. Anton (del), Sv. Nedelja (del). K.o.

28 V. Beltram, Kronika, 37, št. 1-2, str. 109.

29 Slavnostna številka Primorske Borbe, Ajdovščina, 20. septembra 1947 (ponatis obeh ukazov); Uradni list FLRJ, št. 80/47; Uradni list LRS, št. 39/47.

30 Mirovna pogodba z Italijo, sklenjena v Parizu dne 10. 2. 1947, priloga VII. Instrument o začasnem režimu STO (glej 21. člen mirovne pogodbe), čl. 1, Uradni list FLRJ, št. 527-74/47.

Rožan) in Dekani; od občine Oprtalj k.o. Topolovec; občina Grožnjan je ostala brez k.o. Šterna in Završje.³¹

Istrski okrožni ljudski odbor je v decembru 1948 sprejel odlok o vodenju matičnih knjig in izvrševanju matične službe.³² Odlok navaja mestne ljudske odbore v Izoli, Kopru in Piranu ter krajevne ljudske odbore Korte, Strunjan, Kampel-Šalara, Semedela, Sv. Tomaž, Vanganel, Šmarje, Koštabona, Dekani, Čezarji, Osp, Škofije, Marezige, Boršt, Sečovlje, Sv. Lucija, Portorož in Sv. Peter.

Podobno kot so Angloameričani počasi obnovljali veljavnost italijanske zakonodaje in prepuščali upravo v cona A STO italijanskim organom, je tudi VUJLA za STO dovolila uveljavljanje slovenske zakonodaje v Istrskem okrožju.³³

Leta 1952 so bile v Sloveniji uvedene občine.³⁴ Tudi Istrski okrožni ljudski odbor je le dva meseca pozneje razdelil Istrsko okrožje na okraje in občine.³⁵ V Istrskem okrožju sta bila okraja Koper in Buje razdeljena na občine. Prvič po vojni lahko rekonstruiramo upravno-teritorialne enote na podlagi katastrskih občin in naselij v njih.

Mestna občina Piran je obsegala del k.o. Piran, ki je obsegala poleg mesta Pirana še Mostro, Sv. Bernardin in del Fjese.

V občino Sečovlje je spadal drugi del k.o. Piran (Gorgo, Špilugola, del Sv. Jerneja, Sečovlje, Krog, Loncan in **Mlini**), del k.o. Korte (Križišče-Sečovlje, Slami) in del k.o. Sv. Peter (Sv. Peter, Šternci, Košici, Letišče, Špehi, Raven, Ivankovec, Pasjanci).

Tretji del k.o. Piran z večjim številom naselij (Stari Portorož, del Sv. Bernardina, del Fjese, Portorož, Šentjane, Fizine, Beli Križ, Sv. Lucija, Vinjole, Kampolin, Liminjan, Lučan, Nožed, Sv. Jernej, Seča, Strunjan) je tvoril samostojno občino Portorož.

Ta delitev katastrskih občin je bila edinstven primer drobljenja teritorialnih enot po vojni. V ostalih delih Slovenije je bila težnja po ohranjanju celih katastrskih občin, urejenem katastru in urejenih zemljiških knjigah.

Tega leta pa je **okraj Buje** obsegal naslednje občine, katastrske občine in naselja:

31 Slovensko Primorje in Istra, Beograd 1953, str. 650.

32 Odredba o vodenju matičnih knjig in izvrševanju matične službe, Odredbe Istrskega okrožnega Ljudskega Odbora (Uradni list VUJA STO in IOLO, št. 2-105/48).

33 Uradni list VUJLA Jugoslovanske zone STO, št. 6-6/52, Odredba št. 31 o razširitvi veljavnosti zakona LRS o okrajnih ljudskih odborih (Uradni list LRS, št. 19-89/52); Uradni list VUJLA, št. 6-10/52, Odredba št. 35 o razširitvi veljavnosti zakona LRS o volitvah in odpoklicu odbornikov ljudskih odborov (Uradni list LRS, št. 19-91/52); Uradni list VUJLA, št. 10-9/53, Odredba št. 114 o razširitvi veljavnosti zakona LRS o okrajnih ljudskih odborih.

34 Zakon o razdelitvi Ljudske republike Slovenije na mesta, okraje in občine (Uradni list LRS, št. 11-39/52).

35 Odlok razdelitvi Istrskega okrožja na okraje in občine (Uradni list IOLO, št. 6-26/52).

Občina Buje je obsegala dela **k.o. Kaštel** z naselji: Kaldanija, Markovac, Mazorija, Plovanija, Simonetija, Kaštel, Gadari, **Bužin**, Malotija, Montrin, Vuki, **Škudelin**, Vižinada, Kapitanija, Volpija in Vinarija.

Občina Umag je obsegala **k.o. Savudrija** z naselji: Bašanija, Volparija, Alberi, Borožija, Frančeskija, Vrh, Kortine, Medegija, Savudrija, Lokvice, Vela Stancija, Jurcanija, Goli Vrh, Romanija, Zmabratija, Sipar, Kruna, Valica, Salvela, Sv. Petar, Šoši, Rebbero, Mazorija, Kanegra, Crni Grad, Grupija, Brutija, Barboj, Cupilija, Karpanijan in del **k.o. Kaštel** (Marija na Krasu, Šaini, Lukvini, Buščina, Bjela kupša, Fratricca, Kolombanija, Tavjanija).

Naselje **Brič** v **k.o. Brdo** je spadalo v **občino Momjan**.

Veliko več podatkov o obsegu naselij z navedbami najmanjših zaselkov je v odloku o razdelitvi občin na volilne enote. Leta 1950 so bili v volilni enoti KLO Sečovlje³⁶ naselje Mlini, prav tako tudi dve leti pozneje.³⁷

Popis industrije in obrti³⁸ aprila 1951 v okraju Koper v izvedbi urada za statistiko in evidenco Istrskega okrožnega ljudskega odbora Koper je v poimenskem seznamu obrtnikov naveden v KLO Sv. Peter, mlin pod Kaštelom na Dragonji, katerega lastnik je bil Mahorič Matija.

2.3 Po priključitvi cone B STO

S Spomenico s prilogami o soglasju med vladami Italije, Združene kraljevine, Združenih držav in Jugoslavije o Svobodnem tržaškem ozemlju, podpisano v Londonu 5.10.1954, je priključeni del STO prešel pod suverenost FLR Jugoslavije³⁹ Uvedena sta bili jugoslovanska ustava in zakonodaja,⁴⁰ na območju okraja Koper ustava in zakoni LR Slovenije⁴¹ in v okraju Buje hrvaški pravni predpisi.⁴²

prva večja sprememba je stopila v veljavo 30. 6. 1955 z zakonom o

36 Istrski tednik, Glasilo osvobodilne fronte koprskega okraja. leto I, št. 3, Koper, 17. marca 1950, Volitve bodo 16. aprila 1950.

37 Sklep o potrditvi sklepov občinskih ljudskih odborov o razdelitvi občin na volilne enote in določitve števila odbornikov (Uradni vestnik Ljudskega odbora okraja Koper, št. 4-25/52).

38 Urad za statistiko in evidenco Istrskega okrožnega ljudskega odbora Koper, Popis industrije in obrti v okraju Koper na dan 30. aprila 1951, str. 32.

39 Mednarodni ugovori i drugi sporazumi, Dodatak, Službeni list, Beograd 1954, št. 6, str. 5. Sporazum je bil ratificiran in objavljen v Službenem listu 27. oktobra 1954. Londonski sporazum, Založništvo tržaškega tiska, Trst 1969 – priloga Primorskega dnevnika ob petindvajsetletnici (ponatis).

40 Zakon o veljavi ustave, zakonov in drugih zveznih pravnih predpisov na ozemlju, na katero se je z mednarodnim sporazumom razširila civilna uprava FLRJ, Uradni list FLRJ št. 45-551/54.

41 Zakon o razširitvi veljavnosti ustave, zakonov in drugih pravnih predpisov LRS na koprsko območje, Uradni list LRS št. 43-156/54.

42 Ukaz o proglašenju Zakona o važenju Ustava, zakona i drugih pravnih propisa NR Hrvatske na području kotara Buje, Narodne novine, Službeni list Republike Hrvatske (dalje Narodne novine), Narodne novine, god. X, broj. 53-554/54.

območjih okrajev in občin v LR Sloveniji,⁴³ se pravi z novo upravno razdelitvijo Primorske in Slovenske Istre.

Zakon navaja tudi imena dotedanjih naselij, ki so s tem zakonom prenehala obstajati kot samostojna naselja in so se vključila v druga naselja. Tako kot vse naslednji zakoni, ki urejajo upravno in teritorialno razdelitev Slovenije, navaja tudi ta zakon imena naselij v katastrskih občinah. Imena naselij so se lahko spremenila le s spremembo ali dopolnitvijo zakona, zato je potrebno spremljati spremembe v zakonodaji v obdobju od leta 1955 do 1980.

Občina Koper je obsegala med drugimi tudi k.o. Koštabona z naseljem **Brič** (Novi Brič).

Občina Piran je obsegala območje katastrskih občin Korte (del), k.o. Sv. Peter, k.o. Piran (del); skupno z naseljem Sečovlje, v katero so bila tedaj vključena samostojna naselja **Mlini**, Lončan in Krog.

Nastala je nova upravna razdelitev, ki ja za osnovo le vzela prejšnje katastrske občine, odpravila pa občine na koprskem podeželju in precej **okrnila obseg piranske občine** ter nekdanji avstrijski **sodni okraj Piran** in politični okraj Koper na levlem bregu Dragonje. K Ljudski republiki Sloveniji je bilo priključeno ozemlje okraja Koper, medtem ko je bil okraj Buje priključen k LR Hrvaški.

Že naslednje leto 1956 je bila popravljena razmejitev med LR Slovenijo in LR Hrvaško.⁴⁴ H koprski občini sta bili pripojeni katastrska občina Gradin z naselji **Abitanti**, **Brezovica**, **Gradin in Sirči** ter katastrska občina Pregara z naseljem **Pregara**. Prav tako je prišel pod okraj Koper v občino Koper tudi del katastrske občine Topolovec z naselji **Belvedur**, **Koromači-Boškini in Močunigi**, ki je bil od leta 1947 po LR Hrvaško. Republiki Hrvaški pa je že leta 1947 pripadla katastrska občina Črnica z naselji **Črnica**, **Konti in Perci**.

Po priključitvi k Hrvaški so tudi v okraju Buje⁴⁵ sprejeli novo upravno razdelitev, kini temeljila na obsegu katastrskih občin, temveč so naštetih le kraji in naselja, saj so meje občin določali občinski statuti, morebitne mejne spore med občinami pa so reševali okrajni ljudski odbori.⁴⁶

Občina Buje je obsegala naselja: Baredine, Buje, Gamboč, Kaldanija, Karšete, **Kaštel**, Krasica Lozari in Triban.

Občina Umag je imela naselja Babići, **Bašanija**, Čapljani, Juricani, Kmeti, Lovrečica, Marija na Krasu, Materada, Murine, Petrovija, **Savudrija**, Šeget, Umag-Komunela, **Valica**, Vardica, Vilanija in **Zambratija**.

Občina Momjan je obsegala naselja: **Brič**, Brda, Kučibreg, Marušići,

43 Uradni list LR Slovenije, št. 24/55.

44 Uradni list LRS, št. 13/56.

45 Narodne novine, god. X, broj 53-555/54.

46 Narodne novine, god. XVIII, broj 39-109/62, čl. 5 in čl. 9.

Merišće, Momjan in Skorušica.

Prvi popravki upravne razdelitve na Hrvaškem so bili narejeni leta 1955 in 1962 z natančnejšim naštevanjem naselij v občinah.⁴⁷

Nekaj sprememb v obsegu občin v Sloveniji in v imenih naselij v občinah je bilo med letoma 1960 in 1964.⁴⁸ V piranski občini je bila k.o. Piran razdružena v tri katastrske občine – Piran, Portorož in Sečovelje, kateri je bil pridružen tudi del k.o. Korte.

Leta 1975 so bile občine Buje, Novigrad in Umag združene v eno občino Buje.⁴⁹

Zakon iz leta 1980 prvič v povojnem obdobju ne navaja imen naselij v katastrskih občinah, zato lahko uporabljamo kot vir za navajanje uradnih imen naselij v občinah le statute občin. V občinskih statutih so imena naštet po abecednem redu in ne teritorialno po katastrskih občinah.

Zakon o območjih občin v Republiki Sloveniji je občinam razmejil obseg.⁵⁰

Občina Piran-Pirano obsega pet celih katastrskih občin: Nova vas, piran-Pirano, Portorož-Portorose, Raven in Sečovelje-Siccirole.

S samostojnostjo in mednarodnim priznanjem leta 1992 so v obeh državah spremenili upravno-teritorialno razdelitev. Na Hrvaškem so uvedli županije z mesti in občinami.⁵¹

Mesto Buje ob naselju **Brič** obsega tudi **Novi Brič**, ki ga v starejših opisih občin ni bilo. Drugih prostorskih sprememb, ki bi nas zanimale, ni bilo. Novost sta 7. in 8. člen zakona, ki urejata nov način določanja obsega občin in reševanja sporov.⁵² Meje občin tečejo po mejah mejnih (rubnih) katastrskih občin. Če se meje katastrskih občin ne ujemajo z mejami obmejnih naselij, tečejo meje po zunanjih mejah naselij, določenih z uradno evidenco naselij, ki jo vodi organ katastra.

47 Narodne novine, god. XI, broj 36-127/55; Narodne novine, god. XVIII, broj 39-109/62.

48 Uradni list SRS, št. 35/64 (prečiščeno besedilo).

49 Narodne novine, god. XXXI, broj 1-2/75.

50 Uradni list SRS, št. 28/80, 9/82, 27/84.

51 Zakon o podružjima županija, gradova i općina u Republici Hrvatskoj, Narodne novine, Year XLVIII, No. 90-2333/92.

52 Narodne novine, god. XLVIII, broj 90-2333/92, čl. 7: Granice općina, odnosno gradova idu granicama područja rubnih katastarskih općina. U slučaju, da se granice područja rubnih katastarskih općina ne podudaraju s granicama rubnih naselja, odnosno mjesta koja ulaze u sastav općina, odnosno gradova, granice općina, odnosno gradova, idu granicama područja rubnih naselja prikazanih u službenoj evidenciji prostornih jedinica. Granice područja općina i gradova moraju biti obilježene u prirodi s posebnim propisima.

Čl. 8: U slučaju da granice područja rubnih katastarskih općina, odnosno naselja, nisu jednoznačno prikazane u službenim evidencijama prostornih jedinica, susjedne jedinice lokalne samouprave dogovorno će uskladiti ove granice. Ako se dogovor ne postigne, granicu će utvrditi Vlada na prijedlog organa središnje državne uprave nadležne za katastar zemljišta.

Državni zbor Republike Slovenije je leta 1994 z zakonom⁵³ odločil, da postanejo zaselki **Bužini**, **Škodelin** in **Škrilje** samostojna naselja.

3.0 Avnojske meje

Nekateri avtorji imenujejo notranje administrativno-teritorialne meje federalnih enot v Jugoslaviji »*avnojske meje*«. Ta trditev bi morala imeti podlago v dokumentih AVNOJ-a ali njegovega izvršilnega organa, ki bi določil meje federalnih enot, česar pa v beograjskih arhivih niso našli,⁵⁴ slovenski in hrvaški⁵⁵ avtorji pa vanje nimamo vpogleda.

Jugoslovanska federacija je nastala med drugo svetovno vojno. Njen razvoj in oblikovanje sta potekala v treh stopnjah. Prvi predznaki federativne ureditve bodoče države so bili vidni že prve mesece oborožene vstaje, ko so se oblikovali centralni in pokrajinski vojaški organi. Organizacija osvobodilnega gibanja se je samo prilagodila zgodovinskim pokrajinam in predvojnim federalističnim koncepcijam komunistične partije z ustanavljanjem pokrajinskih ter nacionalnih organizacija KP.

Drugo fazo v razvoju federacije pomenijo sklepi drugega zasedanja AVNOJ-a o konstituiranju zvezne države. AVNOJ je z odloki potrdil celovitost integritete Jugoslavije v mejah po prvi svetovni vojni, priznal ni okupacijske in ozemelske razdelitve Jugoslavije, hkrati pa je z odloki o priključitvi nekaterih ozemelj, ki po prvi svetovni vojni niso bile priključena, poudaril pravico Jugoslavije do teh ozemelj. AVNOJ priznava pet narodov in šest federalnih enot ter vsakemu jugoslovanskemu narodu pravico do samoodločbe in odcepitve.⁵⁶

V zadnji, tretji fazi se je šest članic konstituralo z ustanovitvijo narodnih političnih predstavništev, prva Slovenija 19.2.1944 v Črnomlju. Pričakovali bi, da bo AVNOJ posvetil več pozornosti določanju administrativno-teritorialnih mej v času konstituiranja federalnih enot od 29. marca do 10. junija 1945, ko je bil Sandžak razdeljen med Srbijo in Črno Goro. Tudi NKOJ⁵⁷ se ni dotaknil vprašanja notranjih meja, ko je

53 Uradni list RS, št. 60/94.

54 Prof. dr. Miodrag Zečević, dr. Bogdan Lekić, Državne granice i unutrašnja teritorialna podela Jugoslavije, Beograd 1991; Bogdan Lekić, Administrativne granice u Jugoslaviji posle drugog svet-skog rata, str. 145-162, v: Istorija 20. veka, 1-2/1992 (Institut za savremenu istoriju, Beograd), 1992.

55 Mladen Klemenčič, Novija historijsko-geografska osnovica jugoslavenskih izvanjskih i unutarnjih granica s posebnim osvrtom na hrvatske granice, v: Političko-geografska i demografska pitanja Hrvatske (Savez geografskih društava Hrvatske), Zagreb 1991, str. 317-334; Ljubo Boban, Hrvatske granice od 1918. do 1993. godine, Zagreb 1995.

56 M. Zečević, B. Lekić, op. cit., str. 17-18.

57 B. Lekić, op. cit., str. 145-146; NKOJ, Uputstvo o osnovnim načelima za obrazovanje vlada federalnih jedinica, 5. aprila 1945.

5. aprila 1945 izdal navodilo za oblikovanje vlad federalnih enot. Po tem navodilu so bile ustanovljene narodne vlade v času med 9. aprilom in 5. majem 1945.

Nastanek državnopravnih temeljev republik je predstavljal tudi nastanek medrepubliških meja. Čeprav so bile na terenu neoznačene, so medrepubliške meje vseeno ustrezale splošni definiciji meje kot črte, ki delijo območje dveh suverenosti, v jugoslovanskem primeru prostovoljno združenih v zvezno državo.⁵⁸

3.1 Teritorialno-administrativna razmejitev med LR Hrvaško in LR Slovenijo. Odprta vprašanja v Istri.⁵⁹

Ministrstvo za konstituantno je 22. septembra 1945 obvestilo Predsedstvo začasne ljudske skupščine, da je ob urejanju in izvedbi teritorialne razdelitve v posameznih federalnih enotah na okrožja in okraje opazilo, da so še vedno določena obmejna območja, kjer vprašanje o pripadnosti federalni enoti še vedno ni bilo ustrezno rešeno, zato še vedno izziva nerazpoloženje množic in spore med posameznimi voditelji ali ustanovami.

Na podlagi poročil iz Slovenije in Hrvaške **ministrstvo obvešča Predsedstvo začasne ljudske skupščine**, da ni rešeno vprašanje razmejitve med tem dvema federalnima enotama na območju občine Štrigova⁶⁰ V nadaljevanju dodaja »... še vedno ni rešeno vprašanje pravilne razmejitve med Hrvaško in Slovenijo v Istri. (Natančnih podatkov nimamo),«

Generalni sekretar vlade FLRJ je 15. maja 1946 poslal vladam ljudskih republik dopis z naslednjo vsebino:⁶¹ »Z ustavo FLRJ je predvidena ozemeljska razmejitev LR. Čeprav omenjena razmejitev ni vezana na rok, je potrebno čimprej opraviti določene popravke, ker se bodo tako odpravili nesporazumi in morebitni spori.« nato je vlade zaprosil za predloge o spremembah razmejitev. Predlogi morajo biti natančno razloženi in vsebovati morajo podatke o nacionalni sestavi krajev ter njihovi ekonomski povezanosti in motive za spremembe. Predlogom naj bodo predloženi republiški zemljevidi, na katerih mej bodo ob dosedanjih mejah vneseni tudi predlogi sprememb v razmejitvi. Ti predlogi se nanašajo samo na notranje meje med republikami in ne zajemajo mej, ki so hkrati državne meje s sosednjimi državami.

58 M. Klemenčič, op. cit., str. 323.

59 B. Lekić, op. cit., str. 158-160; M. Zečević, B. Lekić, op. cit., str. 34-35, 108-109.

60 M. Zečević, B. Lekić, op. cit., str. 108-109, Dokument št. 30 ... došlo (je) do jačeg sukoba izme u pojedinih rukovodioca iz Slovenije i Hrvaške ... po pitanju granice u Istri. Poblize podatke nemamo

61 M. Zečević, B. Lekić, op. cit., str. 108, Dokument št. 29.

Poročilo o razmejitvah med narodnimi republikami⁶² – sporna območja (31. okt.1946) navaja v drugem poglavju sporna območja med LR Hrvaško in LR Slovenijo. Poročilo obravnava odprto vprašanje nekdanje občine Štriglova. Za sporno območje med okrajema Črnomelj in Karlovac je že bil dosežen sporazum med predstavniki obeh republik, kar bo dobilo potrditev tudi v Ljudski skupščini FLRJ z Zakonom o razmejitvi med LR Hrvaško in LR Slovenijo. Poročilo ne navaja odprtih vprašanj v Istri, dokler mirovna konferenca ne bo določila, komu naj to ozemlje pripade.

Zaradi pomanjkanja dokumentov lahko pogledamo samo v tiskano gradivo, nastalo v letih 1945-1946. Cadastre national⁶³ s kartografskimi prilogami, za katero je že B Grafenauer⁶⁴ ugotovil, da je statistično gradivo k.o. Kaštel in k.o. Savudrija še vedno pri »upravni« občini Piran, medtem ko so na tretji kartografski prilogi *III. Repartition administrative de l'Istrie en 1910 et en 1945* že pripojene okraju Buje, k.o. Topolovec in k.o. Gradin pa sta izvzeti iz okraja Buzet in pripojeni okraju Koper.

To si lahko tolmačimo na naslednji način. Ministrstvo za konstituan-to je 22. septembra 1945 obvestilo predsedstvo začasne ljudske skupščine o sporni meji med Hrvaško in Slovenijo v Istri. Popis prebivalstva je bil opravljen na dan 1. oktobra 1945; Cadastre national je nato izšel na Sušaku leta 1946.

Posebnost so tudi rezultati popisa prebivalstva, objavljeni v Cadastre national, saj se strogo držijo začrtane meje na priloženih zemljevidih. Prebivalci so večinsko Slovenci ali Hrvati glede na »razmejitveno črto«. Zanimivi so popisni rezultati v vaseh na Bujskem krasu z znatnim deležem nacionalno neopredeljenega prebivalstva (indetermine): Merišče (100%), Skorušnica (42,12%), Kuberton (14,85%), Štrena (1,78%), ali pa imajo velik delež Slovencev: Kodolje (92,06%).

V vmesnem času se je nekaj zgodilo, saj je Koledar družbe sv. Mohorja za navadno leto 1946 k prispevku z naslovom Javna uprava v Sloveniji, sodstvo in javno tožilstvo na str. 83 objavil zemljevid Upravna razdelitev Slovenije, z rapalsko (po stanju 1. novembra 1945) z vrisanimi mejami Slovenije, z rapalsko mejo, Morganovo črto ter mejo občine Piran in okraja Koper na južni meji k.o. Kaštel in k.o. Savudrija. Prispevek nima podpisanega avtorja.⁶⁵

62 M. Zečević, B. Lekić, op. cit., str. 117-119, Dokument št. 34.

63 Cadastre national de l'Istrie d'après le recensement du 1er Octobre 1945, Édition de l'Institut Adriatique, Sušak 1946.

64 Bogo Grafenauer, Miti o "Istri" in resnica istrskega polotoka, v: Acta Histriae I., Koper – Milje, Capodistria – Muggia, 1993, str. 9-53, str. 45-46.

65 Koledar družbe sv. Mohorja za navadno leto 1946, Celje 1945, Javna uprava v Sloveniji, sodstvo in javno tožilstvo, str. 82-87.

Večina poznejših razprav je bila usmerjenih v dokazovanje etnične in politične meje na črti dogovorjeni v Maliji, ne da bi se posvetili tudi narodno mešanemu ozemlju južno od nje in veljavnosti mej upravnih občin leta 1910 in 1939.

Primer takega dela je pogosto citirana študija Franceta Ostanka (Slovensko-hrvaška jezikovna meja v Istri, gradivo za obdobje od leta 1860-1956), objavljena v *Annales* 1/91 in 2/92. Na pobudo Antona Melika je bilo v letih 1956-1957 zbrano gradivo, ki se strogo drži takrat uvedene in danes aktualne razmejitve.

3.2 Slovensko-hrvaška meja v očeh hrvaških avtorjev

Hrvaški avtorji poudarjajo pomen historičnih pokrajin in zgodovinsko pravo. V delih o mejah Republike Hrvaške vedno natančno analizirajo zgodovinski razvoj meje Hrvaške z Bosno in Hercegovino ter Črno Goro, začeni z beneško-turškimi vojnami v 17. in 18. stoletju, vse do zedinjenja in nastanka Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev. Za hrvaško-slovenske meje pa samo ugotavljajo, da imajo, v glavnem, stoletno tradicijo in bodo zato obravnavane drugje.⁶⁶ Veliko se posvečajo tudi obravnavi ustavnih načrtov posameznikov in političnih skupin na Hrvaškem med obema vojnama, vključno s pogledi na oktroirano ustavo in zavračanjem razdelitve Jugoslavije na banovine ter položaj banovine Hrvaške leta 1939. Vedno poudarjajo zgodovinsko pravo in posebnosti ozemelj hrvaških zgodovinskih enot Slavonije, Hrvaške in Dalmacije, ki so se združile v Kraljevino SHS.⁶⁷

Današnja slovensko-hrvaška meja je po mnenju hrvaških avtorjev⁶⁸ večinoma stara meja fevdalnih dežel Kranjske in Stajerske z bansko Hrvaško in Vojno jkrajino terpoteka po Sotli, Žumberački gori in Kolpi.

Za razliko od največjega, zgodaj utrjenega dela slovensko-hrvaške meje njen zahodni del ne sloni na zgodovinsko-geografski podlagi. Ta del meje med Republiko Hrvaško in Republiko Slovenijo je nastal po letu 1945. Leta 1947 je nastal sektor meje od Snežnika do Topolovca. Meja se je pri Topolovcu in Gradinu spreminjala leta 1947 in nato še 1956.⁶⁹

Najzahodnejši dela meje v Istri je bil določen po koncu druge svetovne vojne oziroma leta 1954, ko je bilo Svobodno tržaško ozemlje razdeljeno med FLR Jugoslavijo in R. Italijo. Del STO, ki je pripadel Jugoslaviji, je

66 L. Boban, op. cit., str. 20.

67 L. Boban, op. cit., str. 23-43.

68 M. Klemenčič, op. cit., L. Boban, op. cit.

69 Uradni list FLRJ 15-253/56; M. Klemenčič, op. cit., Sl. 2, Sustavni dijelovi i granice Hrvatske, str. 324.

bil razdeljen med Slovenijo in Hrvaško v glavnem po »*etničnem načelu*«⁷⁰

Zanimivo, kako na kratko in hladno opravijo z zgodovinskim pravom in kako opustijo zgodovinski opis mejnih popravkov v k.o. Topolovec in k.o. Gradin, zanemarijo in pozabijo na pripadnost k.o. Kaštel in k.o. Savudrija občini Piran.

Glede na stanje 1918 je današnje ozemlje Hrvaške povečano za Istro, Reko, Cres, Lošinj, Zadar, Lastovo in Palagružo. Etnično in deloma tudi zgodovinsko so to hrvaška ozemlja, ki so bila v medvojnem obdobju pod Italijo.⁷¹ Upravni zemljevid leta 1945 je po njihovem mnenju svojevrstno vračanje v leto 1918, v čas oblikovanja jugoslovanske države.⁷²

Države, ki so priznale nekdanje jugoslovanske republike za samostojne države, so izhajale s stališča, da je bila po ustavi iz leta 1974 to državna razmejitev (republike so države). Po osamosvojitvi jugoslovanskih republik so to postale mednarodne meje.⁷³

Mednarodna skupnost je lahko izhajala le z vidikov razdelitve republik na občine in njihovega obsega – v kolikor ni bilo celo spornih opisov obsega obmejnih občin.

3.3 zaključki

Kdaj in kdo je odločal o mejah federalnih enot, je zaenkrat glede na poznana gradiva nemogoče z zanesljivostjo ugotoviti. Ilegalni način dela KPJ je imel močan vpliv na delo vseh, tudi na delo državnih organov, svoje pa je lahko opravilo tudi čiščenje arhivov v informbirojevskem sporu in po brionskem plenumu. Prav tako je nesporno, da so bile notranje meje določene v ozkem krogu najvišjih partijskih in državnih voditeljev od odločilni vlogi Josipa Broza Tita, ne da bi ostalo pisno gradivo. Republiški funkcionarji pa niso mogli ali hoteli zastopati interesov svojih republik zaradi formalnega pojmovanja medrepubliških mej v federativni državi in v prepričanju, da nacionalno vprašanje ni odprto.⁷⁴

Realno bi pričakovali, da je bilo to vprašanje rešeno pred sprejetjem Uputstva o osnovnim načelima za obrazovanje vlada federalnih jedinica 5. aprila 1945, vsekakor pa pred sprejetjem zakonov o teritorialni razdel-

70 M. Klemenčič, op. cit., str. 326, več o etničnem ravnotežju glej: Nada Jaman, Načelo etničke granice i etnička ravnoteža u razgraničenju Jugoslavije s Italijom (1945-1977), v: Vjesnik Istarskog arhiva, svezak 1 (XXXII), 1-1991, Pazin 1991, str. 65-74, kjer definira: "etnična meja" (je mejna črta, ki bi v obeh državah pustila minimalno število pripadnikov druge narodnosti) "etnično ravnotežje" (je meja, ki bi v obeh državah pustila "enako" število prebivalcev druge narodnosti).

71 M. Klemenčič, op. cit., str. 330, 331.

72 L. Boban, op. cit., str. 62.

73 L. Boban, op. cit., str. 61.

74 B. Lekić, op. cit., str. 147, 160-161, M. Zečević, B. Lekić, op. cit., str. 36-37.

itvi republik.

Nerazumljivo je, kako so lahko bile v aprilu in maju 1945 oblikovane federalne enote in njihove vlade, nakar so bili sprejeti zakoni o upravno-administrativni notranji razdelitvi republik, ne da bi bili na zvezni ravni sprejeti predpisi o oblikovanju medrepubliških mej, s čimer bi se izognili tudi medrepubliškim sporom. Kako je bila lahko sprejeta zvezna ustava, ne da bi bili v letu 1945 pravno uredili vprašanje republiških mej?

Da vprašanje medrepubliških mej ni bilo ustrezno rešeno, kažejo medrepubliški spori, ki so trajali od 1945 do 1956 leta. Prvi spor se je pričel že maja 1945 (15. maj Srem – Vinkovci, Šid, Vukovar), kar je bilo mesec dni po sprejemu Navodila o oblikovanju vlad federlanih enot in več kot pol leta pred sprejemom zvezne ustave januarja 1946.

Kontrole komisije, ki so reševale medrepubliške spore, so svoje predloge utemeljevale kot začasne rešitve in pri tem vedno poudarjale, da mora potrebne predpise sprejeti ustrezen državni organ. Pri odločanju ni bilo jasnih kriterijev za urejanje notranjih mej ter potrebnih študij ekspertov.

To, da medrepubliške meje, čeprav so imele teritorialno-administrativni značaj, niso bile uzakonjene, lahko pojasnimo z naslednjimi razlogi:

- Odpiranje medrepubliških mej bi hkrati pomenilo tudi odpiranje nacionalnega vprašanja, ki je bremenilo Jugoslavijo od njenega nastanka leta 1918 dalje.
- Potrebno se je bilo izogniti mednacionalnim sporom in vprašanja medvojnih zločinov nad Hrvati, Muslimani, Srbi, Židi in Romi in s tem vprašanju o etnično spremenjenih razmerah v posameznih območjih.
- Odprli bi vprašanje revizije mej na podlagi skupnih in enotnih kriterijev, kar pa ne bi vsem enako ustrezalo.
- Izogniti se je bilo potrebno tudi možnosti, da bi bili odkriti udeleženci dogovarjanja, ki so mimo volje prebivalcev in predstavniških organov oblasti določili meje med republikami.
- In ne nazadnje, medrepubliške meje niso bile nikoli državne meje, temveč samo administrativno-teritorialne, zato se je njihov obstoj pojmoval le kot formalnost v federativni državi.

Vzroki so bili torej dokaj različni: od strahu pred konfliktom med velikosrbsko in velikohrvaško idejo od čakanja na primernejši čas. »Primerneга trenutka« pa ni bilo nikoli: najprej je bil inforbirojevski spor, sledile pa so ustavne spremembe leta 1953, politična aktivnost v tretjem svetu, druga sprememba ustave z gospodarsko reformo in Brionskim plenumom, »nacionalizmi in gibanja« v začetku sedemdesetih let, spremembe

ustave leta 1974 ter čakanje na kadrovske razplet v političnem in vojaškem vodstvu federacije.

Pavel Zupančič

SEDANJA IZHODIŠČA ZA DOLOČITEV DRŽAVNE MEJE MED SLOVENIJO IN HRVAŠKO

ri ureditvi razmerij med Slovenijo in Hrvaško, ki vključuje v prvi vrsti vprašanja določitve državne meje, ne le na morju, ampak v celoti, je potrebno izhajati iz nastale situacije:

1. Sporazum Drnovšek-Račan ni bil realiziran. To omogoča boljše izhodišče za Slovenijo, saj ta sporazum zanjo ni bil ugoden. Ta sporazum je zavrnila Hrvaška, to bi morala storiti Slovenija.
2. Vstop Slovenije v EU in potreba Hrvaške, da čim prej uredi mejna vprašanja s Slovenijo zaradi svojega vstopa v EU, predstavljata pogajalsko prednost Slovenije zlasti z vidika nespornih pravnih podlag, ki govorijo v prid upravičenim zahtevam Slovenije, saj je takratna Republika Slovenija v skupni državi nesporno izvajala upravno oblast na spornem teritoriju in je imela enak izhod na odprto morje kot Republika Hrvaška. V federalni državi Jugoslaviji so upravno oblast v celoti izvajale republike.
3. Ne glede na prejudice in realna dejanja, ki so bila s strani Hrvaške storjena na slovenskem teritoriju, ki si ga lastijo Hrvati v zadnjih letih, ima Republika Slovenija pravico do upoštevavanja zgodovinskih dejstev pred osamosvojitvijo.
4. EU ne bo neposredna udeleženka pri pogajanjih, ne bo pa mogla mimo dejstva, da se slovenske zahteve razrešujejo na temelju dejanske in pravne oblasti v letu 1991.

Tudi stališča Italije v zvezi z ureditvijo gospodarske in ribolovne cone kažejo, da Hrvaška ne uživa podpore v svojih enostranskih dejanjih. Zato je potrebno tudi urejanje meje obravnavati istočasno z reševanjem problema gospodarskorebolovne cone.

5. Vlada in zunanje ministrstvo se morata učinkovito odzivati na omejevanja izvajanja suverenosti v Piranskem zalivu. Pasivnost daje videz, da pristajamo na dopustnost takih dejanj.

Vlada in zunanje ministrstvo se morata bolj opreti na dokumente obmejnih občin in na pravne, zgodovinske in katastrske dokumente s katerimi ju je ekspertna skupina strokovnjakov bogato opremila kmalu po osamosvojitvi, naša oblast in diplomacija pa tega nista uporabili.

Sporazum Drnovšek-Račan v našem državnem zboru ne bi mogel biti ratificiran, ker je v nasprotju s Temeljno ustavno listino o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije. Ta namreč izhaja iz razmejitve v okviru meja med Republiko Slovenijo in Republiko Hrvaško in temu pripadajoče upravne oblasti. Ta pa je bila nesporno pod jurisdikcijo Slovenije, zlasti z vidika pristojnosti policije, ki je opravljala kontrolo na morju. Ta kontrola se je nanašala na plovila, ki so plula v slovensko teritorialno morje in štelu se je, da je ta vstop na koncu savudrijskega polotoka.

Ureditev slovenskega izhoda na odprto morje v obliki dimnika pomeni odstop od upravičene teritorialne razmejitve, še zlasti, ker določa plovni režim le za vstop po dimniku, izplovitev pa po italijanskem morju.

Sporazum Drnovšek-Račan v našem državnem zboru ne bi mogel biti ratificiran tudi zato, ker je v nasprotju z Ustavo Republike Slovenije. Ta sporazum prepušča tuji državi zaselke preko Dragonje, čeprav gre za zaselke, kjer živijo slovenski državljani. To je v nasprotju z ustavno zahtevo, da Republika Slovenija ščiti interese svojih državljanov, še zlasti, če so ti urejali svoja upravnopravna razmerja pretežno v Sloveniji, vključno s pravico izobraževanja. V času osamosvojitve so omenjeni zaselki spadali pod slovensko šolsko oblast.

Sporazum Drnovšek-Račan moramo oceniti še z vidika nesprejemljivosti pogajalskih izhodišč. Slovenija je močno popuščala pri razmejitvi na kopnem na račun boljše pozicije na morju, kar se je pokazalo za slabo.

Ta sporazum je v nasprotju s 47. členom Ustave RS, ki govori o izročitvi državljanov Slovenije, v nasprotju s 3. členom, kjer piše, da je Slovenija država vseh svojih državljanek in državljanov, in v nasprotju s 4. členom, ki določa, da je Slovenija ozemelsko enotna in nedeljiva država.

Ob nedavnih političnih dogodkih v Italiji je bila ponovljena trditev, da je pariška mirovna pogodba neutemeljeno vzela Italiji Istro in Dalmacijo, kjer je živel veliko Italijanov. Razmejitev med Italijo in Jugoslavijo je temeljila na tem, da vsaki državi ostane približno enaka manjšina. Slovensko etnično ozemlje s 145.000 Slovenci je bilo priključeno Italiji, Hrvaška pa je dobila Istro, Dalmacijo, otoke, kjer je živel približno 145.000 Italijanov. Zato je v pogajanjih treba izpostaviti tudi to, ustaviti neupravičene zahteve Hrvaške, kar je tudi skladno z načelom pravičnosti in merilom sorazmernosti.

Slovenska oblast je bila že takoj po osamosvojitvi pasivna in nepro-

duktivna pri urejanju obmejnih odnosov s Hrvaško, kar je Hrvaška uspešno izkoriščala. Tega se je le zavedel Odbor za mednarodne odnose, njegova posebna delovna skupina za meje, ki je v sestavi: **dr. Dimitrij Rupel, Zoran Thaler, Borut Pahor, Zmagor Jelinčič** s sodelovanjem **mag. Mitja Deisingerja** in **Vlada Habjana** 9. junija 1994 pripravila naslednji dokument:

Predlog stališč in ukrepov odbora državnega zbora za mednarodne odnose oz. državnega zbora – glede določanja meje s Hrvaško

1. Nekateri dogodki opozarjajo, da sta slovenska država (MNZ) in piranska občina naredili napako, ko sta opustili nadzor nad ozemljem in prebivalstvom slovenskih vasi: Škrile, Bužini in Škodelin. Gre za ozemlje južno od Dragonje, oziroma Kanala sv. Odorika, ki spada pod piransko občino. Dejstvo, da Hrvaška nadaljuje z gradnjo mejnega prehoda pri Plovaniji, oz. Sečovljah, opozarja na resnost te napake. Slovenija mora to napako nemudoma popraviti. Državni organi naj izvajajo suverenost Republike Slovenije na tem delu državnega ozemlja, za prebivalce teh vasi pa naj se takoj postavi začasna brv prek reke Dragonje, da jim bo s tem omogočen dostop preko reke mimo slovenskega mejnega prehoda v Sečovljah.
2. Slovenska vlada je Hrvaški v maju 1994 predlagala sporazum "o začasni ureditvi režima na morju in gradnji začasnega mejnega prehoda Sečovlje – Plovanija". Tega sporazuma, ki mu je priložen zemljevid, v katerem ima Slovenija dostop na odprto morje, Hrvati ne sprejemajo, sporen je pa tudi glede dejanskih interesov slovenske države, saj problema Piranskega zaliva ne rešuje v celoti.
3. Hrvaška je v zvezi s problemom meje proizvedla dva dokumenta (pismo Šariča Drnovšku z dne 22. januarja 1993 in "Stajališta" z dne 18. novembra 1993), v katerih predlaga mejo na slovenskem ozemlju. S tem in nekaterimi drugimi javnimi nastopi, ki so pomenili ozemelske zahteve do Slovenije, nas je Hrvaška razbremenila prvotnega sklepa o meji med RH in RS, ki izhaja iz razdelka II Temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti RS. Ta se nanaša le na nesporne dele meje, ne pa na tiste dele, kjer meja še ni natančno določena ali pa sploh ni določena (na primer Trdinov vrh, oz. Sveta Gera, Snežnik, območje bivše cone B STO).
4. Po letu 1954, ko je cona B STO pripadla bivši Jugoslaviji, meja med republikama Slovenijo in Hrvaško sploh ni bila definitivno določena, zato jo je treba s pogajanji še določiti.
5. Slovenija še naprej spoštuje načelo »uti possidetis«, ki predvsem pomeni suverenost Slovenije nad Piranskim zalivom. Odbor za med-

narodne odnose predlaga Državnemu zboru in Vladi, naj odslej pogajanja potekajo tako, da bodo zavarovani temeljni interesi RS, pri čemer lahko slovenski pogajalci predlagajo optimalne rešitve za Slovenijo, tako kot so že hrvaški pogajalci predlagali rešitve v svojo korist.

6. Zadnja mednarodno priznana meja v Istri je južna meja STO (reka Mirna). Upoštevati velja točko 7 specialnega statuta londonskega memoranduma, ki onemogoča delitev občin z manjšinskim prebivalstvom. Na podlagi teh stališč naj slovenski pogajalci predlagajo naslednje možne razmejitve jugozahodnega dela državne meje:
 - a) meja cone B STO kot zadnja mednarodno priznana meja,
 - b) južna meja katastrskih občin Kaštel in Savudrija kot sestav njih delov občine Piran z mejo na morju, ki omogoča prost izhod na odprto morje.
7. Odbor Državnega zbora za mednarodne odnose predlaga preureditev diplomatske komisije in dopolnitev z novimi člani, ustreznimi strokovnjaki na pravnem in zgodovinskem področju. Takšna komisija in Vlada bi morali sestaviti nov predlog, ki bo upošteval vso kompleksnost nastalega položaja in ki bo razpolagal tudi z alternativnimi scenariji, med temi je denimo tudi možnost prekatégorizacije nekaterih mejnih prehodov, upoštevanje potreb Hrvaške po cestnih povezavah itd.

Ta dokument je bil poslan Vladi RS in poslanskim skupinam. Prepisal sem ga iz knjige Boj za južno mejo s soglasjem avtorja Rogerja Gogale.

Po skoraj desetih letih so nekateri avtorji tega dokumenta še vedno pomembni v politiki in diplomaciji. S podpiranjem Drnovšek-Račanovega sporazuma so se zelo odmaknili od svojih stališč izpred desetih let. Odlašanje, pasivnost in izogibanje pripravam na arbitražo le poslabšuje slovenska izhodišča.

V prvi točki navedenega dokumenta je napisano, da se za prebivalce preko Dragonje takoj postavi brv, da jim bo s tem omogočen dostop preko reke mimo slovenskega mejnega prehoda v Sečovljah. Ta brv še vedno ni zgrajena. Zainteresirani prebivalec preko reke Jožko Joras si še vedno prizadeva, da bi od slovenskih uradnikov pridobil gradbeno dovoljenje in brv zgradil na svoje stroške.

Pri stališčih o določitvi meje med Hrvaško in Sloveniji se moramo vrniti vsaj v leto 1994. Začeti je treba pri točki 6 opisanega dokumenta. To je preureditev diplomatske komisije, imenovanje novih članov, ustreznih strokovnjakov na pravnem in zgodovinskem področju. Takšna komisija in Vlada bi morali sestaviti nov predlog, ki bo upošteval vso

kompleksnost nastalega položaja in ki bo neobremenjeno in pošteno delala v korist Slovenije in slovenskih državljanov, ki živijo ob meji in ob morju. To strokovno komisijo čaka obsežno delo s pripravo gradiva za arbitražo. Končno je minister Rupel ob srečanju s hrvaškim zunanjim ministrom rekel, da ima Slovenija pozitiven odnos do arbitraže.

Pavel Zupančič

DVOJNI ZEMLJIŠKI KATASTER NA OBMOČJU SEČOVELJ

**KOT POSLEDICA NESPOŠTOVANJA DOGOVOROV IN
PONAREJANJA URADNIH PODATKOV S STRANI
REPUBLIKE HRVAŠKE**

ako je možno, da sta za isto območje dve tako pomembni uradni evidenci o nepremičninah in njihovem lastništvu? Trdim, da ne moreta biti, zato je prav, da se pozanimamo za njihov nastanek.

Kaj je zemljiški kataster?

Zemljiški kataster je skupaj z zemljiško knjigo evidenca o zemljiščih. Zemljiški kataster vsebuje podatke o parcelah, njihovi obliki, legi, velikosti in rabi. V rabi so zajete tudi zgradbe na zemljiščih. Zemljiška knjiga ureja pravne odnose v zvezi z zemljišči. To je pridobitev, odtujitev zemljiške lastnine, omejitve z razpolaganjem z zemljišči, služnosti in obremenitve.

Nastanek zemljiškega katastra

Na območju Avstro-Ogrske, kamor je spadala Slovenija, je nastal zemljiški kataster v prvi polovici 19. stoletja. Leta 1817 je bil sprejet zakon o zemljiškem davku (Gruntsteuerpatent). Do leta 1829 so poleg drugih izmerili slovensko območje in izdelali katastrske načrte v merilu 1: 2880, ki so še danes veljavni na večini območja Slovenije, saj ni bilo sistematične ponovne izmere. Merjenje so opravljali po občinah, ki so jih razdelili na manjše enote, na katastrske občine. Tako je občina Piran poleg drugih obsegala katastrske občine Sečovlje (Piran I, Piran II), Kaštel in Savudrijo. Na vodnjaku pri savudrijski cerkvi je še zdaj grb piranske občine.

Katastrska občina Sečovlje je vedno segala in še vedno sega preko Dragonje, kjer so zaselki Škrile, Mlini, Bužini in Škodelin. Izvirne katastrske podatke sem dobil v tržaškem arhivu, kjer sem povprašal, kdo se je za to zanimal pred menoj. Pred menoj so te podatke iskali Hrvati in

ezuli, predstavnikov slovenske oblasti ali stroke se uslužbenka v arhivu ni spominjala.

Na območju Istre je bilo štetje prebivalstva v času Avstro-Ogrske v letih 1880, 1890, 1900 in 1910. Nekateri podatki o prebivalcih Istre so v knjigi Katastrske občine v Istri, ki je izšla v francoščini in je bila namenjena pogajanjem v Parizu. Izdal jo je I' INSTITUT ADRIATIQUE v Sušaku leta 1946. Ob teh podatkih, ki jih je zbrala še Avstro-Ogrska, se lahko danes čudimo, kako veliko Slovencev je takrat živelo v Istri, mnogo več, kot si danes lahko predstavljamo. V katastrski občini Savudrija v vseh navedenih štetjih ni bilo niti enega Hrvata, v katastrski občini Kaštel sta bila leta 1900 dva.

Po prvi svetovni vojni je bila Istra pod Italijo. Katastrske načrte so prerisali, ohranili so vsebino, opremili so jih z italijanskimi napisi in imeni.

Po drugi svetovni vojni je nastalo Svobodno tržaško ozemlje (STO) z mednarodno določenimi in priznanimi mejami. Meja z Jugoslavijo je potekala po reki Mirni. Uradna jezika na tem območju sta bila slovenščina in italijanščina, kar dokazuje, da tam skoraj ni bilo Hrvatov. Oktobra 1954 je bilo z londonskim sporazumom ukinjeno Svobodno tržaško ozemlje. Cona A s Trstom je bila priključena Italiji, cona B pa Jugoslaviji z upravljanjem v Sloveniji. Vendar ne za dolgo. Kmalu sta se začela Bakaric in Kardelj dogovarjati, da del slovenskega ozemlja preide pod Hrvaško, kar je bilo očitno nasprotje s pravkar sprejetim londonskim memorandumom. V 7. členu specialnega statuta je zapisano: "Ne smejo se izvajati nikakršne spremembe meja osnovnih administrativnih enot na območjih, ki sodijo pod civilno upravo Italije in Jugoslavije z namenom, da se ogrozi etnična sestava dotičnih enot."

V petdesetih letih je Geodetski zavod Slovenije opravil novo izmero na območju katastrske občine Sečovlje, kamor spadajo zaselki Mlini, Bužini, Škodelin in Škrilje. Meje izmere so bile meje katastrskih občin iz časa prve izmere v prvi polovici 19. stoletja. To je zdaj veljavni zemljiški kataster in na podlagi teh podatkov tudi zemljiška knjiga.

Nastanek še enega katastra za isto območje

Na prvem sestanku ekspertnih skupin za mejno vprašanje med RS in RH dne 9. 12. 1992 je bilo dogovorjeno, da se meja razdeli na 11 sektorjev in da geodetski strokovnjaki obeh držav pripravijo podatke o mejah katastrskih občin, kjer se upošteva stanje z dne 25. 6. 1991. Dogovorili so se za kriterije za ugotavljanje neskladij. Odstopanja do 50 m so odstopanja "v okviru dogovorjenega kriterija". Ko so na sestanku v Kopru obravnavali 11. sektor, to je območje ob Dragonji, so sestanek končali

brez opravljene primerjave, ker Hrvati niso imeli podatkov. V arhivu Republiške geodetske uprave so zapisniki o delu mešane strokovne skupine.

Po tem so Hrvati izdelali kataster tako, da so prerisali veljavne katastrske načrte, preštevilčili parcele in prepisali podatke zemljiške knjige ter za to območje nastavili še eno zemljiško knjigo. Tako je nastal kataster brez arhivskih podatkov, ki so za vzdrževanje katastra nujni, kataster brez pravne podlage, zato lastniki zemljišč plačujejo davek na katastrski dohodek Sloveniji. Tudi zemljiška knjiga nima zbirke listin za obdobje pred letom 1994.

Žal se slovenska oblast in diplomacija reje opirata na razne vrste informacij in ponarejenih podatkov, ki so v škodo Sloveniji, ne uporabi pa očitnih slovenskih pravic in nikoli nič ne zahteva od Hrvaške. Zato tudi od arbitraže ne moremo nič pričakovati. Oktobra 2002 ob nezaupnici predsedniku hrvaške vlade so v saboru g. Račanu očitali, da je dal Sloveniji s sporazumom Drnovšek-Račan to, česar Slovenci niso nikoli zahtevali.

Izgleda, da ne spoštuje niti mednarodnih sporazumov, ki so v korist Slovenije. Sprejela je akt o notifikaciji nasledstva sporazumov nekdane Jugoslavije z italijansko republiko (Uradni list RS, št.40/92, Mp 11 – 38., 40., 44. točka). Po tem aktu ima Slovenija enako mejo z italijansko republiko, kot jo je imela z Jugoslavijo. Meja poteka med točkama 1 in 92 po kopnem in do točke T 5 na morju. Iz tega sledi, da Hrvaška ne meji na Italijo.

Za ohranitev slovenskega prostega dostopa do odprtega morja je zelo škodljivo popuščanje pri določanju kopenske meje, saj bi večinsko slovenska pripadnost ozemlja v Piranskem zalivu izključevala možnost hrvaškega izhodišča o poteku meje po sredini zaliva.

KRONOLOGIJA DOGODKOV O MEJI NA MORJU IN NA KOPNEM

v Istri od 1947 do 2004

Slovenci so bili vedno v zgodovini na severnem Jadranu pomorski narod. Stoletja so bili pomorščaki in ribiči, imeli so prosto pot na odprto morje.

1947: S pariško mirovno pogodbo je ustanovljeno Svobodno tržaško ozemlje in Slovenci imajo dostop do odprtega morja od Timave do Mirne.

1947: Občina Piran obsega Kaštel in Savudrijo, skupaj 7.973 hektarov.

1947–1954: Pogajanja za slovensko morje in pristanišče.

1952: Odlok o razdelitvi Istrskega okrožja na okraje in občine, po katerem se Občina Piran zmanjša za Kaštel in Savudrijo, ki nima značaja meddržavne pogodbe o meji.

1954: Morska obala od Timave do Trsta, ki je bila od naselitve slovenska, pripade Italiji.

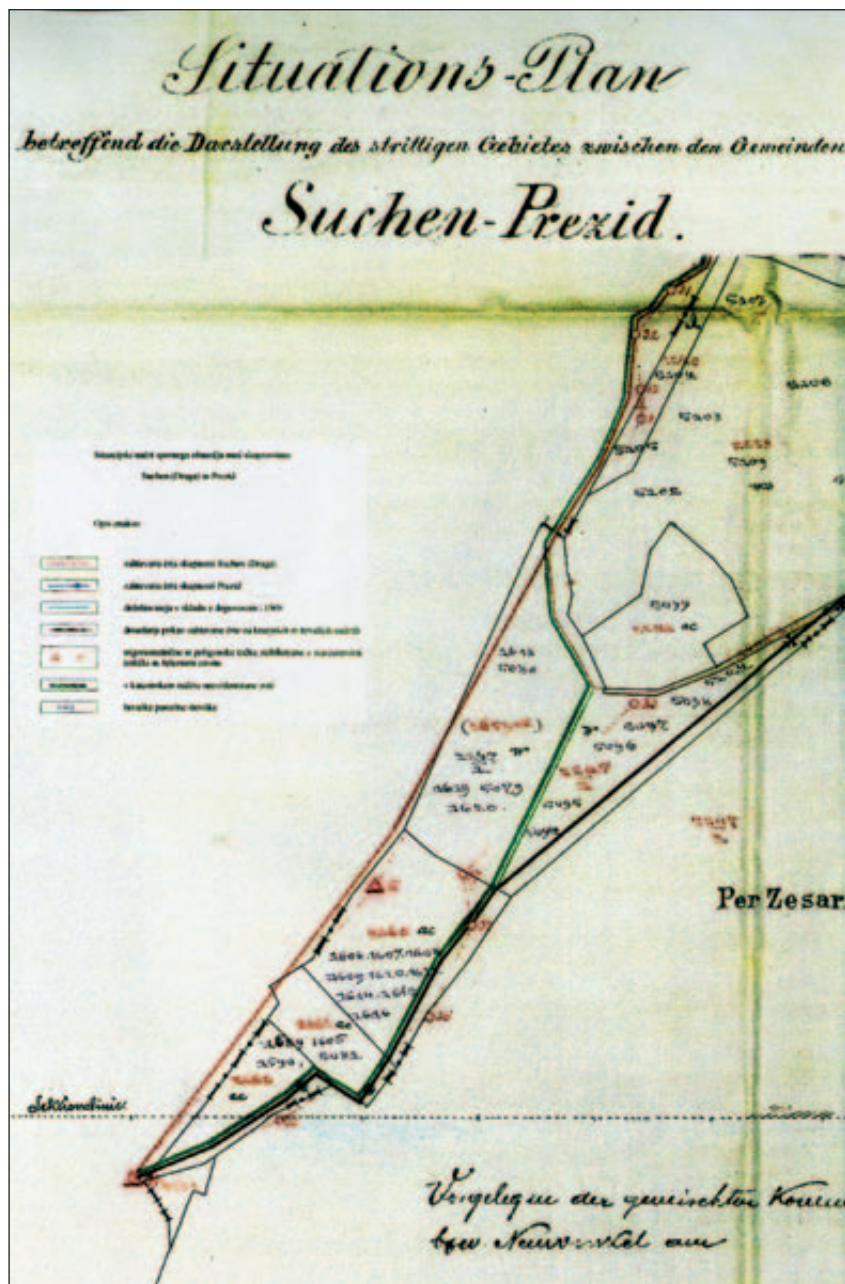
1954: Občina Piran, ki je od druge polovice 13. stoletja segala do polovice savudrijskega polotoka, se zmanjša za Kaštel in Savudrijo.

1954: V Jugoslaviji ni bilo meje na morju med republikami.

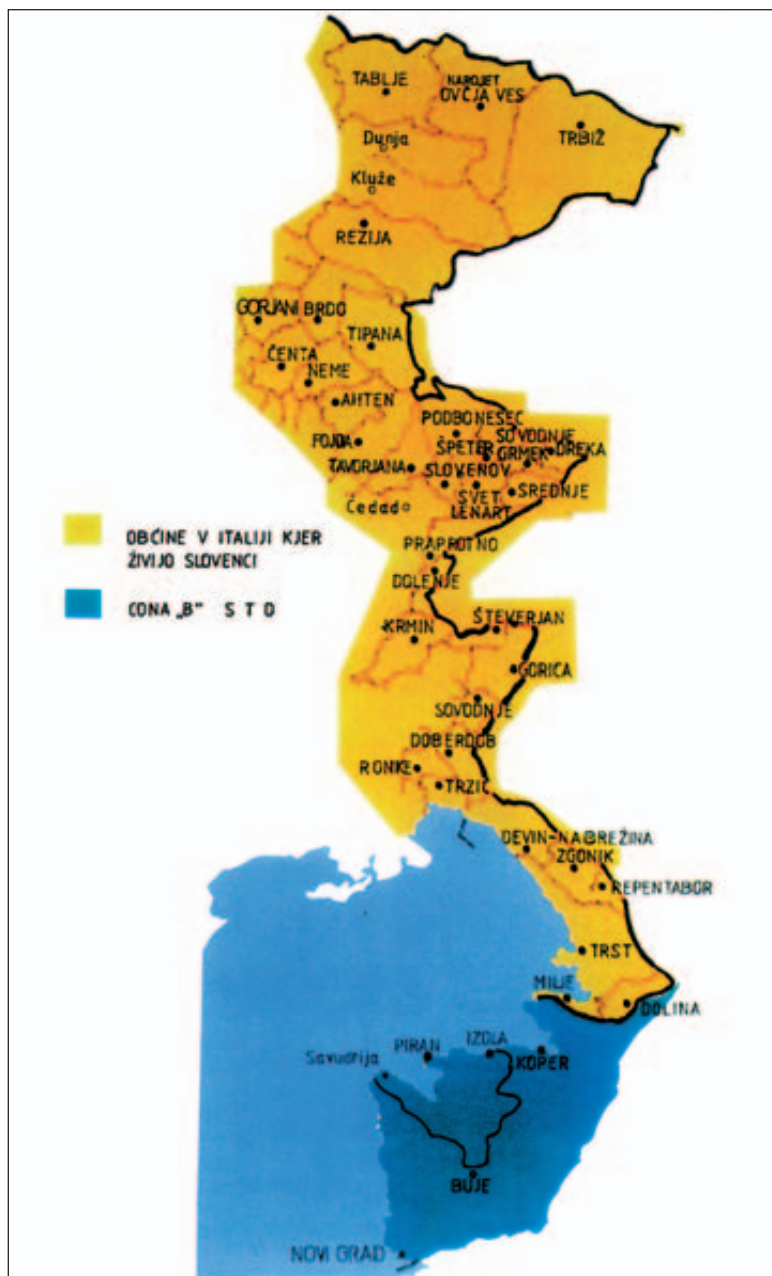
- 1962:** Republiška uredba določa zavarovano območje za ribolov med skladiščem solin v Portorožu in kamnolomu Slovenija-ceste v Kanegri.
- 1975:** Po Ozimskih sporazumih je bila kontrolna točka slovenske policije do “špice”, to je na šir. $45^{\circ} 27',20$ severno in dolž. $13^{\circ} 12',90$ vzhodno. Policija je nadzirala ves Piranski zaliv do točke 5.
- 1987:** Ribolovni rezervat sega od skladišča soli Monfort v Portorožu do opuščenega kamnoloma v Kanegri.
- 1991:** Ozemlje 113 hektarov južno od Dragonje je bilo ves čas po drugi svetovni vojni pod slovensko jurisdikcijo.
- 1991:** Temeljna ustavna listina o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije z dne 25. junija 1991 določa, da je “meja med Republiko Slovenijo in Republiko Hrvaško v okviru dosedanje SFRJ”.
- 1991:** Hrvaško kontrolno točko postavijo na cesto – parcelo št. 5451, ki je javno dobro v katastrski občini Sečovlje Občine Piran.
- 1992:** Zakon o ratifikaciji pogodbe med Socialistično federativno republiko Jugoslavijo in Republiko Italijo – SFRJ-MP 1-1/1977 – velja na podlagi Akta o notifikaciji nasledstva sporazumov nekdanje Jugoslavije z Republiko Italijo, Ur. l. MP 11-60/1992 (RS 40/1992) – Ozimski sporazum, po katerem je bila kontrolna točka slovenske policije do točke 5.
- 2004** Koalicijska pogodba vsebuje nov začetek pogajanj s Hrvaško in vzpostavitev stanja z dne 25. 6. 1991. Prebivalci v naseljih južno od Dragonje živijo v Sloveniji, Piranski zaliv je slovenski in Slovenija mora imeti zagotovljen prost dostop do odprtega morja.

Izrez iz zemljevida upravne razdelitve Primorja leta 1911

Primer reševanja sporne meje pri Prezidu pred prvo svetovno vojno

Občine, ki jih naseljujejo Slovenci v Italiji v primerjavi s cono B STO

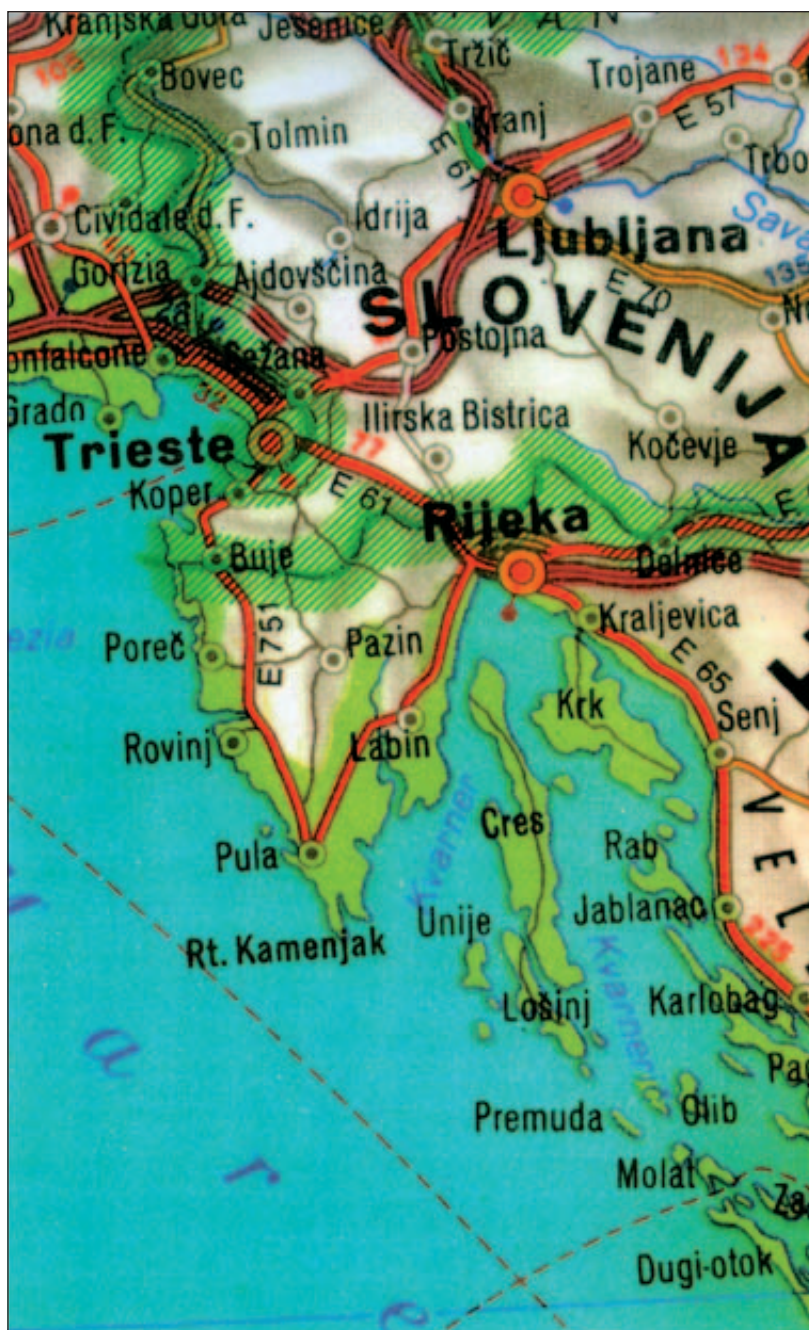

Zemljevid izdan v Zagrebu 1958. leta

Izrez iz šolskega atlasa, ki je bil tiskan v ZDA leta 1958

Izrez iz cestne avtokarte Evrope, ki je bila tiskana v Firenzah leta 1991

Razlike v risanju meje na morju leta 1986 in 1989, ki je predstavljena v Peljaru za male brodice (izdan v Splitu)

